

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
FEN BİLGİSİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

RUHSAL ZEKÂ VE ÇEVRE ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Neşe BASIR

Ankara
Şubat, 2014

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
FEN BİLGİSİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

RUHSAL ZEKÂ VE ÇEVRE ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Neşe BASIR

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ömer SAYLAR

Ankara
Şubat, 2014

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

Neşe BASIR 'ın "Ruhsal Zekâ ve Çevre Üzerine Bir Araştırma" başlıklı tezi
..... tarihinde, jürimiz tarafından .....
..... Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul
edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye:

.....

Üye :

.....

Üye:

.....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2014

(İmza Yeri)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince desteğini eksik etmeyen, değerli hocam ve danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Ömer SAYLAR'a, değerli fikir ve önerileriyle çalışmama katkıda bulunan Sayın Prof. Dr. Ali GÜL'e ve çalışmam esnasında kendilerine danışıp ismini burdan saymadığım herkese teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmama destek vererek bana tez çalışmamda kolaylık sağlayan değerli okul müdürüm Sayın Zülfükar ŞİKAK'a, araştırma verilerimin toplanmasında yardımcı olan öğretmen arkadaşım Emine ALTUN'a teşekkür ederim.

Bu tezi yazarken bana manevi olarak destek veren sevgili babam, annem, abim ve kardeşime hayatımın her anında yanımda oldukları için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Neşe BASIR

Ankara, 2014

ÖZET

RUHSAL ZEKÂ VE ÇEVRE ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

BASIR, Neşe

Yüksek Lisans, Fen Bilgisi Öğretmenliği Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ömer SAYLAR
Şubat-2014

Bu araştırmada ruhsal zekânın diğer zekâ türlerini birleştirici ve doğru davranışlara yönlendirici özelliği dikkate alınarak, öğrencilerin bilgi ve duygularının davranışlara ne şekilde yansıdığını tespit etmek amaçlanmıştır.

Araştırma, 2013-2014 eğitim öğretim yılı Şanlıurfa ili Merkezindeki dört ortaokul ile Hilvan ilçesindeki bir ortaokulun 7. ve 8. Sınıflarında okuyan toplam 442 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur. Öğrencilerin çevre konusundaki bilgi düzeylerini ölçmek için “Çevre Bilgi Anketi” (ÇBA) oluşturulmuştur. Öğrencilerin çevreye yönelik davranış düzeylerini ölçmek için “Çevre Davranış Ölçeği” (ÇDÖ) kullanılırken, çevre konusundaki duyuşsal eğilimlerini ölçmek için de “Duyuşsal Eğilimler Ölçeği” (DEÖ) kullanılmıştır.

Öğrencilerin çevre konusunda bilgi düzeyleri, duyuşsal eğilimleri ve davranış düzeyleri arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı tekniği ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin ÇBA, ÇDÖ ve DEÖ sonuçları arasında anlamlı ve zayıf ilişki vardır. Öğrencilerden elde edilen verilerin, cinsiyet ve sınıf kademesi değişkenlikleri ise t testi ile tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre ÇBA ve DEÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur. Sınıf kademeleri değişkenine göre ÇBA puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmazken, DEÖ ve ÇDÖ puan ortalamaları arasında anlamlı farkın olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada öğrencilerin bilgi ve duygu düzeyleri ile davranış düzeyleri arasındaki ilişkinin ruhsal zekâ düzeylerinin yeterli seviyede olmadığı ve aralarında, zayıf bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çevre, Çevresel Davranış, Bilişsel Zekâ, Duyuşsal Zekâ, Ruhsal Zekâ

ABSTRACT
A INVESTIGATION ABOUT THE SPIRITUAL INTELLIGENCE AND
THE ENVIRONMENT

BASIR, Neşe

Ms Thesis, Science Teaching Department
Supervisor: Assistant Prof. Dr. Ömer SAYLAR
Şubat-2014

This study was designed to investigate how the moral intelligence is reflected upon the knowledge and the behavior of the students, taking its integrating effect on others intelligence types and directing the people to the correct behaviors, into account. The study was carried out with 442 students staying at the 7th and 8th years in the four secondary schools located at the center province and one secondary school located at the Hilvan town of the Şanlıurfa in 2013-2014 academic year.

The study was carried out by the use of quantitative research methods. An “Environmental Knowledge Survey “ (EKS) was prepared to measure the pre knowledge of the students . The behaviors of the students were determined by “Environmental behavioral scale “ (EBS) and their emotional tendencies were measured with the use of “Emotional Tendencies Scale “(ETS)

The relations between the level of knowledge, the emotional tendencies and he behaviors were evaluated by the use Pearson correlation coefficient. The resulting data revealed that there were significant and weak relations among the EKS, EBS and ETS results. The change of the data with the gender and class variables was determined by the use of t-test. There was a statistically significant change between EKS and ETS mean scores according to the gender. There was not a significant change in the mean EKS scores but the difference between the ETS and EBS results were statistically meaningful according to the class.

It was concluded that that the elation found between the knowledge and emotional levels showed that their spiritual intelligence levels were not at an appropriate level and there was a very weak relation between theme.

Key words: Environment, environmental behavior, cognitive intelligence, emotional intelligence, spiritual intelligence

İÇİNDEKİLER

Sayfa

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	i
ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLOLAR VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Varsayımlar	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	4
1.6.1. Bilişsel Zekâ ve Duygusal Zekâ	4
1.6.2. Ruhsal Zekâ	6
1.6.3. Bilişsel Zekâ, Duygusal Zekâ ve Ruhsal Zekâ İlişkisi	7
1.6.4. Çevre	9
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	12
2.1. Ruhsal Zekâ İle İlgili Araştırmalar	12
2.2. Çevre İle İlgili Araştırmalar	14
3. YÖNTEM	16
3.1. Araştırmanın Modeli	16
3.2. Evren ve Örneklem	17
3.2.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Özellikleri	18
3.3. Verilerin Toplanması	21
3.4. Verilerin Analizi	23

4. BULGULAR VE YORUM	24
4.1. Öğrencilerin Çevre Konusunda Bilişsel Zekâ Düzeyleri ve Davranış Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Sonuçlar.....	24
4.2. Öğrencilerin Çevre Konusunda Duygusal Zekâ Düzeyleri ve Davranış Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Sonuçlar.....	25
4.3. Öğrencilerin Çevre Konusunda Duygusal Zekâ Düzeyleri ve Bilişsel Zekâ Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Sonuçlar.....	26
4.4. Öğrencilerin Çevre Konusunda Bilişsel Zekâ Düzeyleri, Duygusal Zekâ Düzeyleri ve Davranış Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Sonuçlar.....	27
4.5. Öğrencilerin Cinsiyetleri ve Çevre Bilgileri Arasındaki Duruma Ait Sonuçlar.....	29
4.6. Öğrencilerin Cinsiyetleri ve Duyuşsal Eğilimleri Arasındaki Duruma Ait Sonuçlar.....	30
4.7. Öğrencilerin Cinsiyetleri ve Davranış Düzeyleri Arasındaki Duruma Ait Sonuçlar.....	30
4.8. Öğrencilerin Sınıf Kademeleri ve Çevre Bilgileri Arasındaki Duruma Ait Sonuçlar.....	31
4.9. Öğrencilerin Sınıf Kademeleri ve Duyuşsal Eğilimleri Arasındaki Duruma Ait Sonuçlar.....	32
4.10. Öğrencilerin Sınıf Kademeleri ve Davranış Düzeyleri Arasındaki Duruma Ait Sonuçlar.....	32
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	35
5.1. Sonuç	35
5.2. Öneriler.....	37
KAYNAKLAR.....	39
EKLER.....	44
EK 1. Milli Eğitim Müdürlüğü Anket Uygulama İzin Belgesi.....	44
EK 2. Çevre Bilgi Anketi	45
EK 3.Çevreye Yönelik Duyuşsal Eğilim Ölçeği	48
EK 4.Çevre Davranış Ölçeği	49

EK 5. Bilişsel ve Davranış Ölçeği Puanları Arası Lineer İlişki Saçılım Grafiği.....	50
EK 6. Duyuşsal Eğilimler ve Davranış Ölçeği Puanları Arası Lineer İlişki Saçılım Grafiği	51
EK 7. Duyuşsal Eğilim Ölçeği ve Bilgi Anketi Puanları Arası Lineer İlişki Saçılım Grafiği ...	52
EK 8. Öğrencilerin Çevre Konusundaki Duyuşsal Eğilimler Ölçeği ile Bilgi Anketi Puanları Ortalaması ve Davranış Ölçeği Puanları Arası Lineer İlişki Saçılım Grafiği	53

Tablo 3.1. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Okullara Göre Dağılımı	19
Tablo 3.2. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	20
Tablo 3.3. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Sınıf Kademelerine Göre Dağılımı	20
Tablo 3.4. Çevre Bilgi Anketi ile İlgili İstatistiksel Bilgiler	21
Tablo 3.5. Duyuşsal Eğilimler Ölçeği ile İlgili İstatistiksel Bilgiler	22
Tablo 3.6. Çevre Davranış Ölçeklerine Ait İstatistiksel Bilgiler.....	23
Tablo 4.1. Öğrencilerin Çevre Konusunda Bilgi Anketi ve Davranış Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki ile İlgili Pearson Korelasyon Katsayısı Sonuçları	25
Tablo 4.2. Öğrencilerin Çevre Konusunda Duyuşsal Eğilimler ve Davranış Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki ile İlgili Pearson Korelasyon katsayısı Sonuçları.....	26
Tablo 4.3. Öğrencilerin Çevre Konusundaki Duyuşsal Eğilimler Ölçeği ve Çevre Bilgi Anketi Puanları Arasındaki İlişki ile İlgili Pearson Korelasyon Katsayısı Sonuçları.	27
Tablo 4.4. Öğrencilerin Çevre Konusundaki Duyuşsal Eğilimler Ölçeği ile Çevre Bilgi Anketi Puan Ortalamaları ve Davranış Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki ile İlgili Pearson Korelasyon Katsayısı Sonuçları.....	28
Tablo 4.5. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Çevre Bilgi Anketi Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları.....	29
Tablo 4.6. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Çevre Duyuşsal Eğilimler Ölçeği Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları.....	30
Tablo 4.7. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Çevre Davranış Ölçeği Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları.....	31
Tablo 4.8. Öğrencilerin Sınıf Kademelerine Göre Çevre Bilgi Anketi Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları.....	32
Tablo 4.9. Öğrencilerin Sınıf Kademelerine Göre Çevre Duyuşsal Eğilimler Ölçeği Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları.....	33
Tablo 4.10. Öğrencilerin Sınıf Kademelerine Göre Çevre Davranış Ölçeği Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları.....	34
Şekil 3.1. Örnekleme Oluşturan Öğrenci Sayılarının Okullara Göre Dağılımı	17
Şekil 3.2. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Sınıf Kademelerine Göre Sayıları	18

KISALTMALAR LİSTESİ

IQ : Bilişsel Zekâ

EQ: Duygusal Zekâ

SQ: Ruhsal Zekâ

SED: Sosyo- Ekonomik Düzey

ÇBA: Çevre Bilgi Anketi

DEÖ: Duygusal Eğilim Ölçeği

ÇDÖ: Çevre Davranış Ölçeği

n: Öğrenci Sayısı

$\bar{X}$: Aritmetik Ortalama

SS: Standart Sapma

Sd: Serbestlik Derecesi

t: t Testi Değeri

p: Anlamlılık Düzeyi

r: Pearson Korelasyon Testi Değeri

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Zohar (2004: 59) yaptığı araştırmalarda beynin üç çeşit düşünme türü olduğunu açıklamıştır. Bu araştırmalarda düşünmenin akılcı, duygusal ve ruhsal yönü vurgulanmıştır. Birinci düşünme türü akılcı ve kurallara bağlı rasyonel zekâmızı oluşturur. İkincisi, duygusal zekâmızı oluşturan ilişkilendirici düşünme türüdür. Üçüncüsü ise yaratıcı birleştirici ruhsal zekâyı oluşturur.

Yakın zamana kadar yapılan çalışmalarda düşünme türlerinden akılcı ve duygusal düşünmeye önem verilmiştir. Ancak zekânın akılcı ve duygusal yönü kadar, zekânın üçüncü boyutu olan birleştirici ruhsal zekânın da dikkate alınma gereği ortaya çıkmıştır.

Ergin (1998: 227), eğitimin temel amacı toplumda, çevrede yaşayan kişinin dünya kalitesinin artırılmasına kendi kendine katkı sağlayacak enerjiyi vermek olduğunu vurgulamıştır. Bu hedefe ulaşmak için arka planda bilişsel zekâ, duygusal zekâ ve ruhsal zekânın öğrencilere entegre edilmesi gerekmektedir.

Yapılan incelemeler öğrencilerin çevre hakkındaki bilgilerinin yetersiz, tutumların yersiz ve bunların davranışlar üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamsız olduğunu ortaya koymaktadır. Bazı araştırmalarda da öğrencilerin bilgi, tutum ve davranışları arasındaki tezatlıklar göze çarpmaktadır (Erten, 2004: 7).

Öğrencilerin çevre hakkındaki bilişsel, duyuşsal ve bunların olumlu davranışlara yansımaları noktasındaki tezatlık, kişide bilişsel zekâ ve duygusal zekânın yanı sıra halen

araştırma konusu olan ruhsal zekâ üzerinde yoğunlaşılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Problem cümlesi: 7. ve 8. sınıf öğrencilerin çevre konusunda bilişsel zekâ düzeyi, duyuşsal zekâ düzeyi ve davranış düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada öğrencilerin çevre konusunda bilişsel zekâ ve duygusal zekâ düzeylerini ölçüp, ruhsal zekânın birleştirici ve doğru davranışlara yönlendirme özelliği incelenerek bilgi ve duyguların davranışlara yansıyor yansımadağı araştırılmıştır. Öğrencilerdeki ruhsal zekânın diğere zekâ türlerini kapsayıcı ve birleştirici özelliğinin ne ölçüde açığa çıktığı da saptanmıştır.

Yapılan bu çalışmadaki temel amaç ortaokul 7. ve 8. sınıfta okuyan öğrencilerin çevre konusundaki mevcut bilgi ve duyuşsal eğilim düzeylerinin belirlenmesi ve bu durum ile öğrencilerin çevreye karşı davranışları arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Bu analizin gerçekleştirilmesindeki amaç ise öğrencilerin ruhsal zekâ düzeyleriyle ilgili dolaylı bilgi edinmektir. Çünkü bilişsel zekâ ne öğrenildiğine, duygusal zekâ ise bu bilginin ne hissettirdiğine ulaştırırken, ruhsal zekâ bilinenlerin ve hissedilenlerin davranışlara dökülmesi noktasında katkı sağlar. Yapılan araştırmalar ruhsal zekânın, bilişsel ve duygusal zekâyı birleştiren, doğru ve sağlıklı bir bütün oluşturmayı sağlayan zekâ olduğunu ileri sürmüştür. Zohar ve Marshall (2000)'ın çalışmalarında belirtildiği gibi bilişsel zekâ ile duygusal zekânın işleyişi açısından mutlaka ruhsal zekâ'ya ihtiyaç duyulur. Ruhsal zekâyı diğere zekâ çeşitlerinden ayıran temel fark, bilgiyi ve duyguları davranışlara dönüştürme özelliğinin olmasıdır.

Alt amaçlar:

1. Öğrencilerin çevre konusunda, bilişsel zekâ düzeyleri ve davranış düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Öğrencilerin çevre konusunda duygusal zekâ düzeyleri ve davranış düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Öğrencilerin çevre konusunda duygusal zekâ düzeyleri ve bilişsel zekâ düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Öğrencilerin çevre konusunda bilişsel zekâ düzeyleri, duygusal zekâ düzeyleri ve davranış düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
5. Öğrencilerin cinsiyetleri ve çevre bilgisi düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
6. Öğrencilerin cinsiyetleri ve duyuşsal eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
7. Öğrencilerin cinsiyetleri ve davranış düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
8. Öğrencilerin sınıf kademeleri ve çevre bilgisi düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
9. Öğrencilerin sınıf kademeleri ve duyuşsal eğilimleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
10. Öğrencilerin sınıf kademeleri ve davranış düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ruhsal zekâ, bireyin sahip olduğu anlamların farkına varmasıdır. Günlük yaşamımızda yaptığımız işin bizim için ne ifade ettiği, bizim değerlerimizle ne kadar örtüştüğünü sorgulatan ruhsal zekâmızdır ve bu soruları birçok kişi çalışma hayatının bir döneminde kendisine sormuştur. Bu bir nevi, sahip oldukları ve yaptıkları arasında ne derece tutarlılık olduğunu değerlendirmedir. Bireyin kendisini huzurlu hissetmesini ve doğru bir iş yaptığına inanmasını sağlar (Uslu Üsten, 2008: 76).

Ne bilişsel zekâ ne de duygusal zekâ, ayrı ayrı veya birlikte, insan zekâsının karmaşıklığını ve hayal gücünün büyük zenginliğini açıklamak için yeterli değildir (Zohar ve Marshall, 2000: 5). Ülkemizde ruhsal zekâ ile ilgili yeterince araştırma yapılmamış olması; ruhsal zekânın diğer zekâ çeşitleriyle ilişkisinin araştırılmasını zorunlu kılmaktadır.

Öğrencilerin çevre bilgileri olmasına rağmen davranış ve tutumlarındaki uyumsuzluk bizlere sadece bilişsel zekânın bir ürünü olan bilgi bilmenin yeterli olmadığını göstermektedir. Bu çalışmada son zamanlarda üzerinde durulan ruhsal zekâ konusuna değinilmiştir. Araştırma, düşünüş modellerinin değiştiği, bilişsel zekâmız (IQ) ile duygusal zekâmızın (EQ) yüksekliğinin yetersiz olduğu bu çağda, ruhsal zekâmızla (SQ) bağlantımızı derinleştirmemiz gerektiğini vurgulamak açısından önem arz etmektedir.

Ruhsal zekâ konusu yeni bir çalışma alanı olduğu için öğrencilerimizin ruhsal zekâlarını ölçmekte kullanılan ölçek sıkıntısı yaşanmaktadır ve ruhsal zekâ potansiyeli, bilişsel zekâ kadar kolay ölçülememektedir. Bu çalışma sayesinde elde edilecek ölçüm sonuçları dolaylı olarak öğrencilerin ruhsal zekâ gelişmişlikleri ve ruhsal zekâ potansiyelleri hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlayacaktır.

1.4. Varsayımlar

- Seçilen örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.
- Anketlere samimiyetle cevap verildiği kabul edilmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

- Çalışmanın uygulaması 4 hafta ile sınırlıdır.
- Çalışmanın örneklemi için, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Şanlıurfa ilinde bulunan bazı ortaokullardak 7. ve 8. sınıfta okuyan öğrenciler seçilmiştir.

- Araştırmanın boyutlarına ilişkin sınırlılık: Araştırma bilişsel zekâ, duygusal zekâ, ruhsal zekâ ve çevre konusu ile sınırlandırılmıştır.
- Veri toplama araçlarına yönelik sınırlılık: Araştırmada veri toplama araçları olarak; Çevre Bilgi Anketi, Çevreye Yönelik Duyuşsal Eğilimler Ölçeği ve Çevre Davranış Ölçeği ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Bilişsel Zekâ ve Duygusal Zekâ

Goleman (1996), biri duygusal biri akılcı olan bu iki zihnin çoğunlukla bir uyum içinde ve farklı bilinç biçimlerini birbiriyle kaynaştırarak hayatta yol almamıza yardımcı olduğunu belirtmiştir. Duygu, akılcı zihnin işleyişine katkıda bulunur, akılcı zihin ise duygusal verileri şekillendirir. Genelde duygusal zekâ ve akılcı zihin denge halindedir. Ancak yaşamın tehlikede olduğu anlarda hisler yoğunlaştıkça ve tutkular açığa çıktıkça bu ikisi arasındaki denge bozulur ve duygusal zekâ üstünlük sağlayarak akılcı zihni etkisiz hale getirir (aktaran: Tuğrul, 1999: 13).

Sinirbilimleri, birbirinden farklı ama etkileşim halinde olan duygu ve bilişi, insanın zihinsel yaşamın iki temel parçası olarak görmektedir. Damasio'nun (2006) beyinleri zarar görmüş hastaların duygusal yaşamları üzerine yaptığı çalışmalar, karar verme ile duygunun bağlantılı olduğunu somut olarak göstermektedir (aktaran: Kavcar, 2011: 34).

Bilişsel zekâ, uzun vadeli kapasiteli, stratejik iken, duygusal zekâ acil işlemektedir; taktikseldir. Duygusal zekâ başarıyı öngörmeye bilişsel zekâdan daha fazla yardımcı olur; çünkü o kişinin acil durumlarda bilgiyi nasıl uyguladığını gösterir (Halıçınarlı ve Tekin Bender, 2005: 2).

Bilişsel ve duygusal zekâ birbirlerine karşıt değil, birbirinden ayrı yetilerdir. Bütün bireylerde, akıl ve duygusal hassasiyet karışıktır. Aslında bilişsel zekâ ve

duygusal zekânın bazı yönleri arasında az da olsa bir bağlantı vardır, ancak bu o kadar ufaktır ki, bilişsel zekâ ile duygusal zekânın birbirinden bağımsız olgular olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (Goleman, 2004: 62).

Goleman, IQ'nun hayattaki başarıya katkısının en fazla yüzde yirmi; geri kalan yüzde seksenini ise belirleyen başka etkenlerin olduğundan bahsetmektedir vardır. Bu başka etkenler çevre, sosyal yaşantı, duygular, hissedilenler vb. unsurlardır. Duygusal zekâ üzerine araştırmalar yapan diğer yazarlar da Goleman gibi bilişsel zekâ ve duygusal zekânın birleşimiyle başarılı performans çıktılarının elde edileceği konusunda hem fikirdir. Buradaki ana düşünce şudur: Bilişsel zekâ ve duygusal zekânın bir araya gelmesi, bilişsel zekânın tek başına ele alınarak değerlendirilmesinden daha yüksek performans çıktılarını neden olacaktır. Bilişsel zekâmızın kullanım kılavuzu olan, kişiyi engelleyen, teşvik eden duygusal zekâ, sahip olunan değerlerin sistemli bir şekilde yönetilmesini sağlamaktadır. Nerede, nasıl hareket edileceğini, gelen uyarılara karşı nasıl tepkiler verilmesi gerektiğini, zorluklarla mücadele edilmesini ve alınan kararları uygulamaya iten gücü sağlamaktadır (aktaran: Türer, 2011).

Duygusal zekâ ile bilişsel zekâ arasında bazı önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, IQ'nun sınırlarının çok belirgin, ancak EQ'nun sınırlarının son derece esnek olmasıdır. Bununla ilgili olarak, IQ'nun 13-19 yaşlarından sonra değişme göstermemesine karşın EQ'nun öğrenilebilir bir yapı gösterdiği ileri sürülmüştür. Bu anlamda IQ'nun derecesini değiştirmek kolay olmadığı halde, EQ'nun geliştirilmesi mümkün olmaktadır (Aslan, 2009: 38).

Bilişsel zekâ ile duygusal zekânın birbirlerinin tamamlayıcısı oldukları gözden kaçırılmaması gereken bir durumdur.

1.6.2. Ruhsal Zekâ

Ruhsal zekâ kavramı ilk kez Zohar ve Marshall tarafından ortaya çıkarılmıştır. Ruhsal zekânın insanların yaratıcı olmalarını, kuralları değiştirebilmelerini, kişiye ahlâk duygusunu, katı kurallar anlayış ve merhamet ile yumuşatma yeteneğini ve merhamet

ile anlayışın sınırının olduğunu eşit derecede görme yeteneği verir. Ruhsal zekâyı duygusal zekâdan ayıran temel, onun dönüştürücü gücünde yatar (Zohar ve Marshall, 2000: 17).

Cook, Macaulay ve Coldicott (2004) çalışmalarında ruhsal zekânın, kişinin yeni fikirlere ve enformasyona açıklığı ile kendi değer ve katkılarının bir birleşimi olduğunu vurgulamıştır. Bu açıdan ruhsal zekâ, hem zihinsel zekânın hem de duygusal zekânın etkin biçimde işlev görmesi için bir temel oluşturmaktadır (aktaran: Aydın, 2009: 258).

Ruhsal zekâ “ne” öğendiğimiz veya “nasıl” davrandığımızla değil aynı zamanda neyi “neden” yaptığımızla ilgilidir. Hayatımızdaki “niçin”lerin anlamlı cevapları ruhsal zekâmızın liderliğinde bulabileceğimiz özbenliğimizde gizlidir (Bowell, 2007: 8).

Benliğimizin SQ diye adlandırdığımız sınırsız zekâ alanını niçin sorusu ile kavrayabiliriz. Bu kavrayış, fikirlerimizin, görüşlerimizin, düşüncelerimizin ya da tecrübelerimizin sonucunda varamayacağımız bir benlik duygusu yaratır. Bu, kişinin karakter özelliklerine bakmadan, herkeste yaratılıştan var olan, hayata özgü bir yetenektir. Yeni ruhsal düzeylere erişmek ve yeni öngörüler elde etmek kişinin “nedeni-bütünüyle” daha büyük ölçüde kavramaya çalışan olduğunun işaretleridir ve bu süreç kişide yaşama ilgi duymak, yaşamı çöşku ve hayranlıkla kucaklamak diye tanımlanabilecek, bir “Yaşam Durumu” oluşturabilir (Bowell, 2007: 28).

1.6.3. Bilişsel Zekâ, Duygusal Zekâ ve Ruhsal Zekâ İlişkisi

IQ, yirminci yüzyılın en büyük meselelerinden biri olmuştur. Bizim mantıksal ve stratejik problemlerimizi çözen akılcı ve düşünsel zekâmızdır. Psikologlar bunu ölçmek için testler geliştirmişlerdir, bu testler zekâ katsayısı ya da IQ olarak da bilinir, insanların zekâlarını derecelendirmiş ve insanları sıralama aracı olmuştur. Bir kişinin IQ su ne kadar yüksekse, teoriye göre o kişinin zekâsında o kadar yüksek demektir. 90’lı yılların ortasında Goleman birçok nörolog ve psikoloğun araştırmalarından yola çıkarak duygusal zekânın da önemli olduğunu işleyerek popüler hale getirmiştir. Bu vurgu,

diğer insanlarla beraber bizim de duygularımızın farkına varmamızı sağlamaktadır. Bize empati, şefkat, motivasyon, ağrı yada zevk için uygun bir şekilde yanıt yeteneği vermektedir. Yirminci yüzyılın sonlarında ise şimdiye kadar sindirilmemiş bilimsel verilerin üçüncü bir tür zekâ daha olduğunu göstermektedir. İnsan zekâsının tam tablosu kısaca ruhsal zekâmız ile tamamlanabilir. Bu zekâ ile bir eylemden çıkan sonucu, hayatımıza yol gösteren olaylardan hangisinin daha anlamlı olduğunu değerlendirmek mümkündür. Ayrıca değer ve anlam sorunlarının çözümünü sağlamak için hayatımızda daha geniş ve daha zengin bir bağlamda davranışlarımıza yer vermektedir. SQ, hem IQ hemde EQ'nun etkin işleyişi için mutlaka gereklidir ve bu bizim nihai zekâmızdır (Zohar ve Marshall, 2001: 3).

En geleneksel zekâ ölçüm metodlarından IQ ve ona alternatif modeli EQ kavramsal zekâ için köklü yaklaşımlardır. Diğer taraftan, SQ ise hem IQ hemde EQ içeren bir görünüm öne sürmektedir. Bu teori ile SQ insan aklının, bilişsel ve duygusal becerilerini karmaşık bir altyapı ağıyla bağlamasına olanak tanır. Bu özelliğiyle ilk etapta hayatta olmanın gerçek anlamını sorgulamayı varoluşsal soruları ve insanın özüne inme meylini öğrenmeye insanı motive ederek bizi meşgul eden aktivitelere önemli çözümler sunmaktadır. Yüksek SQ, kişilerde sosyal destekten yoksun olsalar bile kişinin hayallerini ya da tutkularını takip etmede ve sosyal standartları aşan farkındalık ve cesaret göstermesinde yardımcı olmaktadır (Ergüler, 2013: 2).

Goleman'ın duygusal zekâyâ dikkat çekmesi, IQ'nun etkin bir şekilde kullanılabilmesi için EQ'ya ihtiyaç duyulduğunu da ortaya çıkarmıştır. Duygusal zekâ, hem kendimizin hem de çevremizdeki insanların duygu ve hislerini anlamamız için motivasyon gücümüzü sağlar. Ruhsal zekâ ise, bu ikisinin etkili biçimde çalışmasını sağlayan üçüncü zekâ çeşididir. Ruhsal zekâ yaptığımız işlere, aldığımız ve alacağımız kararlarımıza geniş ve zengin bir anlam kazandıran, bağlama ve yerleştirmekte kullandığımız zekâmızdır. Gardner'e göre on sekiz çeşit olan zekânın aksine, Zohar, insan zekâsının sonsuz olabileceğini ve bu her bir zekânın beyindeki üç temel sinir sisteminden biriyle bağlantılı olduğunu ve bahsedilen üç zekâ çeşidinin de bu üç sinir sistemiyle bağlantılı olduğunu belirtmektedir. İnsanların, hayvanlardan ve çalışma şekli olarak insan beynine benzetilen bilgisayarlardan farkı, sorgulayabilme yeteneklerinin

olmasıdır. İçinde bulunduğumuz herhangi bir durumu sorgulama, gerçekleşmemiş durumlar üzerine olasılıkları düşünme ve hesaplama, ruhsal zekâmızın işidir. Bir kitabı okurken, kitapla ilgili ne düşündüğümüz, hoşumuza gidip gitmediğini değerlendirmek duygusal zekâmızın göstergesidir. Ancak okuduklarımızı ruhsal zekâ, dönüştürücü özelliğiyle duygusal zekâdan ayırmaktadır. Nörolojik açıdan değerlendirdiğimizde ise, birleştirici özelliği sayesinde diğer iki zekâyı bir arada kullanmamızı sağlamaktadır (aktaran: Uslu Üsten, 2008: 92).

Ruhsal zekâ, duygusal zekâ ve bilişsel zekâ ilişkisini net bir şekilde tanımlamak istersek; IQ bilir fakat sorunlar karşısında tepkisiz kalır, tepki vermez. EQ şaşırır ama ne yapacağı konusunu tam olarak çözemez. SQ bu iki zekânın kapsamına sahip olduğundan dolayı sorunu çözer.

1.6.4. Çevre

Literatürde çevre ile ilgili çeşitli tanımlara yer verilmektedir. En basit tanımıyla çevre, canlıların içinde yaşadığı ve tüm canlıların yaşam boyu ilişkilerini sürdürdüğü dış ortam olarak tanımlanabilir (Çepel, 1992: 38).

Çevre, insan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da süre içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır (Keleş ve Hamamcı,1998: 25).

Erer (1992), çevreyi insan faaliyetlerini ve canlı varlıkları doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilen fiziksel, kimyasal ve biyolojik etmenlerle sosyal etkenlerin bütünü olarak, Tont (2001) maddesel varlıklar, olaylar ve enerjiler bütünlüğü, Yücel(2006) ise belli bir yaşam ortamında canlıların yaşamı üzerinde etkili olan fiziksel, kimyasal ve biyotik faktörlerin bütünlüğü olarak tanımlamıştır (aktaran: Kahyaoğlu, Daban ve Yangın, 2008: 43).

Çevre, insan açısından ele alındığında insanların ihtiyaçlarını karşılamak, neslini devam ettirebilmek için sürekli üretim ve tüketim faaliyetlerinde bulunduğu bir

ortamdır. İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmek ve yaşam kalitelerini arttırabilmek amacıyla sınırsız sandıkları doğal kaynakları savurgan bir şekilde kullanmaktadırlar (Ünlü, 1995: 59).

İnsanoğlu, refah seviyesini yükseltmek için, gelişen teknolojiyi de kullanarak yaşadığı çevre ile sürekli mücadele etmekte ve çevreyi değiştirmektedir. İnsanlığın geleceğini her geçen saniye daha güçlü tehdit eden çevre sorunları da, bu mücadelenin ve değişikliklerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Çevrede meydana gelen değişiklikler olumsuz ve bozucu özellikte ise, bunlar çevre sorunları olarak değerlendirilmektedir (Alım, 2006: 600).

Çevre problemleri sadece teknoloji ile veya yasalarla çözülebilecek bir problem değildir. Bu, ancak bireysel davranışların değişmesi ile mümkündür. Davranışların değişmesi ise tutum, bilgi ve değer yargılarının değişmesini zorunlu kılmaktadır. Çevreye karşı pozitif tutum ve değer yargılarının oluşması ise çevre eğitimi ile mümkün olmaktadır (Erten, 2004: 2).

Çevre sorunlarının kalıcı çözümündeki yaklaşımlarda eğitim faaliyetlerinin önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Çevre konusunda bilinçli ve duyarlı bireyler yetiştirmek, bu sorunların çözümü için en etkili yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyleri çevre konusunda bilgilendirme ve onlara olumlu tutumlar kazandırarak davranış değişikliği oluşturma zorunluluğu vardır. Bu bağlamda, çevre sorunlarını çözmede ve önlemede, verilecek eğitimin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu konudaki başarımız toplum bireylerinde olumlu tutum ve davranış oluşturmaktan geçmektedir. Çevreye karşı olumsuz tutuma sahip bireylerin çevre sorunlarına duyarsız olacağı ve hatta çevreye sorun yaratmaya devam edeceği şüphesizdir (Uzun ve Sağlam, 2006: 240).

Çevre bilincine sahip kişi kimdir? Çevre konusunda birçok bilgiye sahip bir kimse, atıkların azaltılması konusunda çaba harcamıyorsa, enerji kullanımında tasarruflu veya tutumlu davranmıyorsa (örneğin; yaya veya toplu taşıma araçlarıyla gidebileceği yerlere dahi tek başına özel otomobili ile gidiyorsa, çok gerekli olmadığı

halde arabasıyla giderken 100 km'nin üzerinde hız yapıyorsa, evinde veya iş yerinde oda sıcaklığını 20 °C derecenin üzerinde tutuyorsa, kalorifer açık iken kapı ve pencerelerin açık olması onu rahatsız etmiyorsa, çalışmadığı halde bilgisayar saatlerce açık duruyor ve bundan rahatsızlık duymuyorsa, hiç gerekmediği zamanlarda bile yanan ampulleri söndürmüyorsa vb.), suyu tasarruflu kullanmıyorsa (örneğin; işyerinde veya herhangi bir yerde bozuk musluklardan saatlerce, günlerce akan su onu rahatsız etmiyor ve onu bu konuda bir şey yapmaya itmiyorsa vb.), mümkün olduğunca alışverişlerinde depozitolu ürünleri tercih etme gibi bir davranışı yoksa, satın alacağı ürünün çevreye ne kadar zararlı olup olmadığına bakma alışkanlığı yoksa, çevreye zarar verenleri gördüğünde sessiz kalıyor yetkililere haber vermiyorsa ve benzeri çevreyi koruyucu davranışlarda bulunmuyorsa bu kişinin çevre bilincinden söz edilemez. Bu kişinin çevre korunmasında edindiği bilgilerin de bir anlamı yoktur. Çevre dostu davranışları göstermeyen kişi çevre konusundaki tüm bilgileri bilse bile bir anlam ifade etmemektedir (Erten, 2004: 5).

BÖLÜM II

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Ruhsal Zekâ İle İlgili Araştırmalar

Zohar ve Marshall, ruhsal zekânın bilimsel varlığını nörolojik, psikolojik, antropolojik ve dil bilim araştırmalarından hareketle ortaya koyar. Bu araştırmalar şunlardır:

1. 1990'lı yılların başında nöropsikolog Michael Persinger'in; 1997'de nörolog Vilayanur Subramanian Ramachandran ve ekibinin ortaya çıkardığı insan beyninde şakak loblarındaki sinir bağlantıları arasında konuşlanan 'Tanrı noktası',
2. Wolf Singer'in 1990'lardaki 'bağlayıcısı' çalışması,
3. Rodolfo Llinas'ın Singer'in çalışmasının gelişmiş bir versiyonu olan beyindeki 40 Hz'lik salınımlar,
4. Terrance Deacon'un 'Symbolic Species' kitabında bahsettiği dilin gelişmesi ile ilgili düşünceleri (aktaran: Uslu Üsten, 2008: 78).

Uslu Üsten (2008), Türk Edebiyatı dersinde öğrencilerin ruhsal zekâyı kullanma becerilerinin ne düzeyde olduğunu belirlemek ve öğrencilerin ruhsal zekâ düzeylerini geliştirmeye yönelik olarak öğretmenlerin ders işleme konusundaki öğrenci görüşlerini ortaya çıkarmak için Ankara il merkezinde bulunan ortaokullarındaki 540 10. sınıf öğrencilerinden ve 31 Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeninden oluşan çalışma gerçekleştirmiştir. Öğretmenlerin ruhsal zekâyı yönelik ders işleme becerileri hakkında görüşleri alınmış ve öğrencilere ruhsal zekâyı kullanma becerilerini ölçmek amacıyla görsel ögelere, şiir, hikaye ve tiyatro metinlerine dayalı sorular, beceri ve tekniğe ait anketler kullanılmıştır. Sonuç olarak öğrencilerin ruhsal zekâyı kullanma becerilerine

etki eden faktörlerden öğrencilerin cinsiyeti, ailelerinin ve öğretmenlerinin gösterdiği ilgi, bir yıl boyunca yapılan etkinlik sayısı, etkinlik türü, öğrencilerin edebiyat dersi ile ilgili görüşlerinin anlamlı düzeyde etkisi varken, kardeş sayısı, anne-baba durumu, kendine ait odasının olup olmaması, sağlık durumu, okul dışında kursa gitme ve Türk Edebiyatı dersi yeni öğretim programı ile ilgili görüşlerinin ruhsal zekâyı kullanma becerilerine anlamlı düzeyde etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Öğretmenlerin belirtilen davranış ve teknikleri uyguladıklarını veya uygulanması gerektiğini düşündüklerini; ancak, öğrencilerin öğretmenlerini bu konuda eksik veya yetersiz gördükleri şeklinde yorumlanmaktadır.

Bekiş (2006), günümüz yöneticilerinin ruhsal zekâ ile ilgili yargılara ne kadar katıldıklarını ortaya koyup mevcut durumu değerlendirmek ve çağdaş liderlik yaklaşımlarından olan transformasyonel liderlik, karizmatik liderlik, vizyoner liderlik, öğrenen liderlik, takım liderliği özellikleri ile ruhsal zekâ özellikleri arasında ilişki olup olmadığını incelemek ve liderlikte ruhsal zekânın geliştirilmesine yönelik çözüm alternatifleri geliştirmek amacıyla araştırma gerçekleştirmiştir. Çalışma İstanbul Sanayi Odası'na ve Kayseri Ticaret Odası'na kayıtlı yöneticileri kapsamaktadır. Katılımcılara Demografik Özellikler, Liderlerde Olması Gereken Özellikler, Ruhsal Zekâ Özellikleri, Çağdaş Yaklaşımlar Açısından Liderlik Özellikleri anketleri uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre araştırmanın hipotezleri Ruhsal zekâ özellikleri ile karizmatik liderlik arasında anlamlı bir ilişki vardır, Ruhsal zekâ özellikleri ile transformasyonel liderlik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki vardır, Ruhsal zekâ özellikleri ile öğrenen liderlik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki vardır, Ruhsal zekâ özellikleri ile takım liderliği arasında anlamlı bir ilişki vardır, hipotezleri doğrulanmıştır.

Aydıntan (2009) ise çalışmasında ruhsal zekânın karizma, ilham verme, zihinsel uyarım ve bireysel ilgiden oluşan dönüştürücü liderlik boyutları üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çeşitli sektörlerde yönetici konumunda çalışan ve özel bir üniversitenin İşletme Bölümü'nde yüksek lisans yapan toplam 126 kişi üzerinde gerçekleştirilen çalışma ile ruhsal zekâsı yüksek kişilerin dönüştürücü liderlik davranışı göstermeye daha yatkın olup olmadıkları araştırılmıştır. Bu çalışmada, ruhsal zekâ

boyutlarının, dönüştürücü liderlik boyutları üzerine etkileri incelenirken sonuç olarak ruhsal zekâsı yüksek kişilerin dönüştürücü liderliğe yatkın oldukları ifade edilmektedir.

2.2. Çevre İle İlgili Araştırmalar

Atasoy ve Ertürk (2008)'ün çalışmalarında ilköğretim 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevresel tutum ve bilgilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamındaki toplam 1118 öğrenciye çevre tutum testi ve çevre bilgi testi uygulanmıştır. Testin puan ortalamasının oldukça düşük olması, ilköğretimde verilen çevre eğitiminin kalitesiz ve yetersiz olduğunu gösterdiği şeklinde ifade edilmiştir.

Atasoy (2005)'un araştırmasında ilköğretimde verilen çevre eğitiminin etkililiğini saptamak ve öğrencilerin çevresel tutum ve bilgilerinin ölçülerek çevre açısından mevcut durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Uygulanan ölçüm araçları sonuçlarına göre bilgi, tutum açısından kız öğrencilerin daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. Çevresel tutum ve çevre bilgisi açısından 6. sınıflar ile 8. sınıflar ve 7. sınıflar ile 8. sınıflardaki öğrencilerin puanları arasında anlamlı fark olduğu ortaya çıkmıştır. Tutum ölçeği değerlendirildiğinde ise 6. sınıflar ile 8. sınıflar arasındaki öğrencilerin puanlarının arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. İlköğretim öğrencilerin bilgi ve tutum puanları incelendiğinde, buldukları sosyo-ekonomik düzeye (SED) göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yani alt SED ve üst SED öğrencileri arasında hem çevresel bilgi hem de çevresel tutum puan ortalamaları açısından önemli bir farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir. İlköğretim öğrencilerinin çevresel bilgi ve çevresel tutum puanları arasında çok güçlü olmasa da bir ilişki tespit edilmiştir. Genel olarak araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, ilköğretim öğrencilerinin hem çevre bilgi hem de çevre tutum açısından yeterli düzeyde olmadıkları gözlenmiştir. Öğrencilerin yetersiz çevre duyarlılığı, çevre ahlâkı ve doğa sevgisi ile ekolojik kültürün yüzeyselliği bunun başlıca sebepleri arasında gösterilebilir. Ders programı içeriklerindeki yetersizlikler, ders kitaplarının çevre için eğitime uygunsuzluğu, eğitim-öğretim ortamı, öğretmen kalitesi, derslerin yeterince çevreselleştirilmemiş olması gibi nedenler, çevre bilgisindeki düşüklüğün başlıca sebepleri olarak gösterileceğine vurgu yapmıştır.

Gökçe, Kaya, Aktay ve Özden (2007) tarafından yapılan araştırma, ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın verileri, “İlköğretim Öğrencileri Çevre Tutum Ölçeği (İÇTÖ)” ile toplanmış ve veriler SPSS programıyla çözümlenmiştir. Araştırmada öğrencilerin tutumları, cinsiyet, akademik başarı düzeyi, baba ve annenin eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyi gibi bağımsız değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının cinsiyet ve akademik başarı düzeyine göre farklılaştığı görülürken, baba ve annenin eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma niceliksel model çeşitlerinden olan ilişkisel tarama modelindedir. Öğrencileri bilişsel, duyuşsal ve davranışsal yönden ölçeklere tabi tutup sonuçları arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Ayrıca tarama yöntemiyle elde edilen veriler, öğrencilerin cinsiyet ve sınıf kademesi değişkenleriyle karşılaştırılarak durum tespiti yapılmıştır.

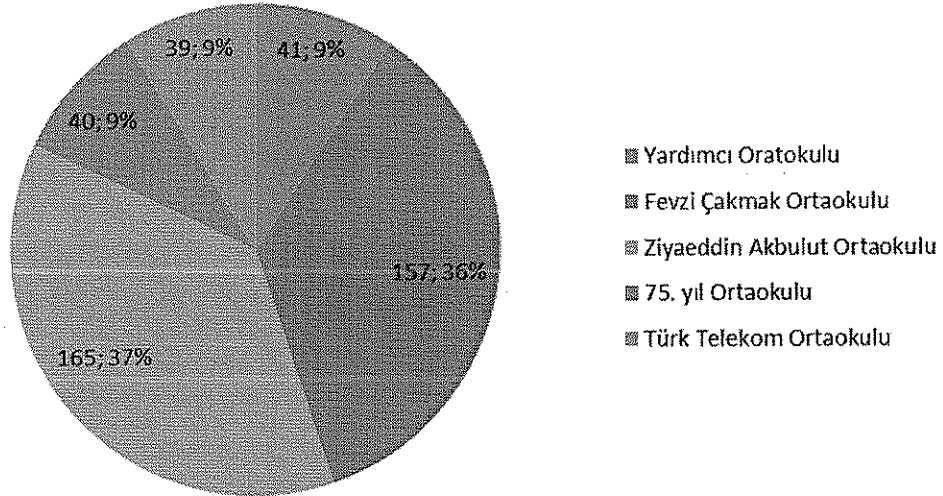
Tarama modelleri, geçmişte var olan ve varlığı hâlen devam eden bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. İlişkisel tarama modelinde ise en az iki değişken arasındaki değişimin birlikte varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir. İlişkisel tarama yoluyla belirlenen iki değişken arasındaki ilişki bir neden- sonuç ilişkisi olarak yorumlanamaz. Çünkü birlikte gerçekleşen değişimde, değişkenlerden hangisinin neden hangisinin sonuç olduğu belli değildir. Ancak bazı ipuçları vererek, bir değişkendeki durumun belirlenmesi diğerindeki değişimin kestirilmesinde yararlı sonuçlar verebilir (Karasar, 2003: 77).

Tarama araştırması, bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için tüm verilerin toplanmasını amaçlayan çalışmalara denir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009: 16).

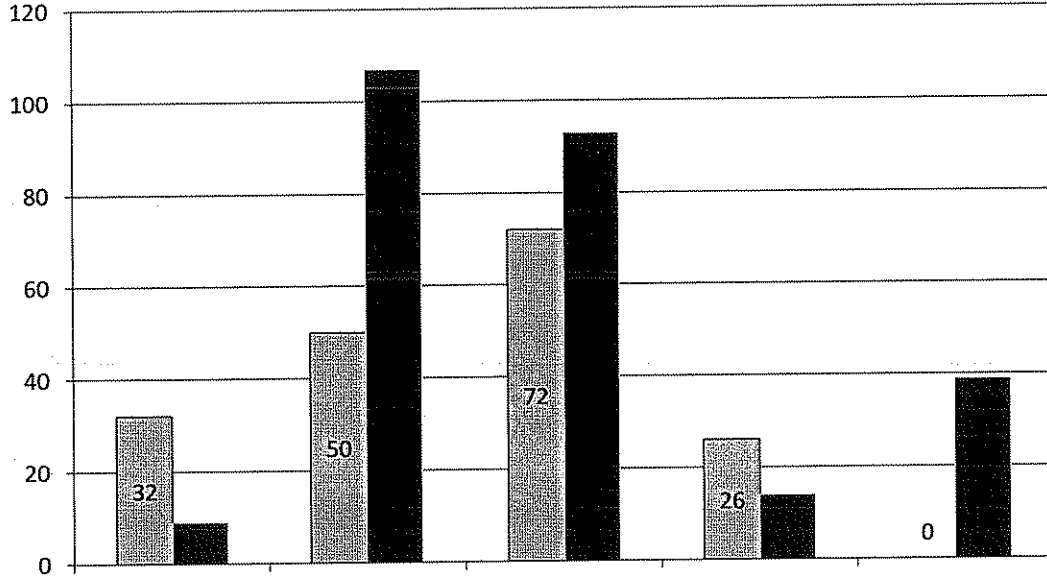
3.2. Evren Örneklem

Bu araştırma 2013-2014 Eğitim-Öğretim yılı Şanlıurfa ilinde bulunan beş ayrı ortaokulun 7. ve 8. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir.

Şanlıurfa ili Merkez okullarından Ziyaeddin Akbulut Ortaokulu, Fevzi Çakmak Ortaokulu, Türk Telekom Ortaokulu, Merkez köy okullarından Yardımcı Ortaokulu ve Hilvan ilçesinden 75. Yıl Ortaokulu araştırmanın örnekleminin seçildiği okullardır. Araştırma örnekleminde toplam 442 öğrenci bulunmaktadır. Örnekleimde bulunan öğrenci sayılarının, okullara göre dağılımı Şekil 3.1’ de gösterilmiştir. Örnekleimde bulunan öğrencilerin sınıf kademelerine göre sayısı ise Şekil 3.2’ de gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Örneklemi Oluşturan Öğrenci Sayılarının Okullara Göre Dağılımı

Şekil 3.2. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Sınıf Kademelerine Göre Sayıları

3.2.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Özellikleri

Bu bölümde; öğrencilerin okulları, cinsiyetleri ve sınıf kademeleriyle ilgili istatistiksel karşılaştırmaları yapılmıştır. Aşağıdaki tablolarda birey sayısı ve yüzdelik oranları (%) görülmektedir.

Öğrencilerin okullara göre dağılımları

Araştırmaya katılan öğrencileri sayıları ve okullarına ilişkin bilgiler Tablo 3.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Okullara Göre Dağılımı

Okul	Öğrenci sayısı	Yüzde
	(n)	(%)
Yardımcı Ortaokulu	41	9.3
Fevzi Çakmak Ortaokulu	157	35.5
Ziyaeddin Akbulut Ortaokulu	165	37.3
75. Yıl Ortaokulu	40	9.1
Türk Telekom Ortaokulu	39	8.8
Toplam	442	100

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi araştırmaya 41 öğrenci (% 9,3) Yardımcı Ortaokulu’ndan, 157 öğrenci (% 35,5) Fevzi Çakmak Ortaokulu’ndan, 165 öğrenci (%37,3) Ziyaeddin Akbulut Ortaokulu’ndan, 40 öğrenci (% 9,1) 75. Yıl Ortaokulu’ndan ve 39 öğrenci (% 8,8) Türk Telekom Ortaokulu’ndan olmak üzere toplam 442 öğrenci katılmıştır.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı

Tablo 3.2. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Öğrenci sayısı (n)	Yüzde (%)
Kız	248	56,1
Erkek	194	43,9
Toplam	442	100

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi 248 (% 56,1) kız ve 194 (% 43,9) erkek olmak üzere toplam 442 öğrenci araştırmaya katılmıştır.

Öğrencilerin sınıf kademelerine göre dağılımı

Tablo 3.3. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Sınıf Kademelerine Göre Dağılımı

Sınıf kademesi	Öğrenci sayısı (n)	Yüzde (%)
7. sınıf	256	57,9
8. sınıf	186	42,1
Toplam	442	100

Tablo 3.3.’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 442 öğrenciden 256 (% 57,9) öğrenci 7. sınıfta, 186 (% 42,1) öğrenci ise 8. sınıfta okuyan öğrencilerdir.

3.3. Verilerin Toplanması

Bu çalışmanın verileri ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerine uygulanan çevre konusuyla ilgili bilişsel, davranışsal ve duyuşsal ölçekler kullanılarak elde edilmiştir. Konu ile ilgili araştırmalarda kullanılan testler ve anketler incelenmiş ve uzman görüşlerine başvurulmuştur.

Öğrencilerin Çevre konusundaki bilgi düzeylerini ölçmek için kullanılan Çevre Bilgi Testi 25 adet çoktan seçmeli sorulardan oluşmaktadır. Bu sorulardan bazıları Atasoy (2005)'ün "Çevre İçin Eğitim: İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Çalışma" isimli çalışmasında uygulanan Çevre bilgi testinden alınmıştır. Yapılan analizler sonucu testin KR-20 güvenirlik katsayısının 0.717 olduğu bulunmuştur. 10 numaralı sorunun güvenirliği düşürdüğü tespit edilmiş ve testten çıkarılarak 24 düşürülmüştür. Bu işlem sonucunda KR-20 güvenirlik katsayısı 0.736'ya çıkmıştır. Bu değer, testin yüksek güvenirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Testin kapsam geçerliliği için uzman görüşlerine başvurulup yeterli olduğuna kanaat getirilmiştir. ÇBT puanlandırılırken her doğru cevap karşılığında 1 puan verilerek hesaplanmıştır. Yanlış cevap karşılığı doğru sayısından düşme olmayacağından 24 soruyu da doğru yapan bir öğrenci 24 puan alacaktır. Yani öğrenciler ÇBT'den en az 0 en fazla 24 puan alabileceklerdir. Araştırmadaki öğrencilerin ÇBT'ine ait istatistiksel bilgiler Tablo 3.4.'de verilmiştir.

Tablo 3.4. Çevre Bilgi Anketi ile İlgili İstatistiksel Bilgiler

	n	Ranj	Minumum	Maximum	Std. Sapma
ÇBT	442	21	3	24	5,210

Duyuşsal eğilimler ölçeği ise Wisconsin Center for Environmental Education tarafından yayınlanan “Environmental Education in Wisconsin: are we walking the talk?” isimli raporunda lise öğrencilerinin çevre okuryazarlık düzeylerini belirlemek için kullandığı “High School Environmental Survey”, Karatekin (2011) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında Cronbach Alpha kat sayısı 0.78 olarak hesaplanmıştır. Duyuşsal Eğilimler ölçeğinde toplam 25 madde bulunmaktadır. Ölçek maddelerine verilen cevaplar hiç katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum şeklinde 5’li likert tipi ölçekle derecelendirilmiştir. DEÖ’deki maddelerden çevrenin en fazla lehindeki maddeye 5 puan, en az çevre lehine olan maddeye 1 puan verilmektedir. Cevaplardan hiç katılmıyorum 1, katılmıyorum 2, kararsızım 3, katılıyorum 4, kesinlikle katılıyorum 5 puan olarak belirlenmiştir. Böylece ölçekten alınabilececek en düşük ve yüksek puan 25 ve 125 dir. Ölçekteki maddelerden 9 tanesi (2., 3., 5., 10., 12., 17., 20., 21. ve 24. madde) olumsuz şekilde yazıldığı için bu maddelerin cevapları tersten puanlandırılmıştır. Duyuşsal Eğilimler Ölçeği’ne ait istatistiksel bilgiler Tablo 3.5.’de gösterilmiştir.

Tablo 3.5. Duyuşsal Eğilimler Ölçeği ile İlgili istatistiksel Bilgiler

	n	Ranj	Minumum	Maximum	Std. Sapma
DEÖ	442	97	28	125	13,878

Araştırmada Goldman, Yavetz ve Pe’er (2006) tarafından ingilizce olarak geliştirilen, Timur ve Yılmaz (2013) tarafından Türkçe’ye uyarlanan ‘Çevre Davranış Ölçeği’ kullanılmıştır. Ölçek için yapılan geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları sonucunda Cronbach’s Alpha güvenilirlik katsayısı 0.85 bulunmuştur. Ölçekte toplam 20 madde bulunmaktadır. Maddelere verilecek cevaplar hiçbir zaman, nadiren, bazen, genellikle ve her zaman olmak üzere 5’li likert tipinde derecelendirilmiştir. Cevaplardan hiçbir zaman 1, nadiren 2, bazen 3, genellikle 4, her zaman 5 puan olarak belirlenmiştir. Ölçekteki maddelerden 2 tanesi (14 ve 19. madde) olumsuz şekilde yazıldığı için

puanlama, ters puanlama şeklinde yapılmıştır. ÇDÖ'nden alınabilecek en düşük puan 20 ve en yüksek puan 100'dür. Tablo 3.6.'de ÇDÖ'ne ait istatistiksel bilgiler verilmiştir.

Tablo 3.6. Çevre Davranış Ölçeklerine Ait İstatistiksel Bilgiler

	n	Ranj	Minumum	Maximum	Std. Sapma
ÇDÖ	442	59	40	99	13.549

3.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizi için bilgisayar destekli istatistik veri analizi programından yararlanılmıştır. Veriler SPSS 15.0 programı ile Pearson korelasyon katsayısı ve t testi analiziyle çözümlenmiştir.

İki ayrı gruptan elde edilen aynı değişkene ait ölçüm ortamları arasında fark olup olmadığına t testi çeşitlerinden bağımsız örneklem t testi ile bakılır.

Öğrencilerin cinsiyetleri ve sınıf kademeleri ile Çevre Bilgi Anketi, Çevre Duyuşsal Eğilimler Ölçeği ve Çevre Davranış Ölçeği puanlarının karşılaştırılması t testi ile yapılmıştır.

Korelasyon analizi, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi veya bir değişkenin iki ya da daha çok değişken ile olan ilişkisini test etmek, varsa bu ilişkinin derecesini ölçmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir.

Öğrencilerin Çevre Bilgi Anketi, Çevre Duyuşsal Eğilimler Ölçeği ve Çevre Davranış Ölçeği puanlarının oluşturduğu değişkenlerin arasındaki ikili ilişkiyi incelerken korelasyon analizi yapılmıştır

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmaya ait alt problemlere ve bu problemlerden elde edilmiş sonuçlara yer verilecektir.

4.1. Öğrencilerin Çevre Konusunda Bilişsel Zekâ Düzeyleri ve Davranış Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Sonuçlar

Alt Problem 1: Öğrencilerin çevre konusunda, bilişsel zekâ düzeyleri ve davranış düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Öğrencilerin Çevre Bilgi Anketi puanları ile Çevre Davranış Ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı belirlenmiştir.

Çevre ile ilgili bilgi anketi ve davranış ölçeği puanları arasındaki korelasyon değerini incelemeden önce değişkenlerin saçılım grafiği incelenmiştir (EK 5).

Verilerin doğrusal (lineer) dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Veriler normal dağılım gösterdiği için Pearson Korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Sonuçlara ait bilgiler Tablo 4.1.'de verilmiştir

Tablo 4.1. Öğrencilerin Çevre Konusunda Bilgi Anketi ve Davranış Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki ile İlgili Pearson Korelasyon Katsayısı Sonuçları.

	n	$\bar{X}$	SS	r	p
Bilişsel	442	15,62	5,21	.34	.000*
Davranışsal	442	70,45	13,55		

* p < .05

Tablo 4.1.'de görüldüğü üzere yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin bilgi anketi sonuçları ile davranış ölçekleri sonuçları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($r = +0.34$, $n=442$, $p < 0.05$). Verilerden elde edilen korelasyon katsayısına göre iki değişken arasındaki ilişkinin zayıf bir ilişki olduğu söylenebilir. Öğrencilerin çevreye yönelik davranışlarındaki değişkenliğin %11,56'sı öğrencilerin çevre konusundaki bilgi düzeyleriyle açıklanmaktadır.

4.2. Öğrencilerin Çevre Konusunda Duygusal Zekâ Düzeyleri ve Davranış Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Sonuçlar

Alt problem 2: Öğrencilerin çevre konusunda duygusal zekâ düzeyleri ve davranış düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Öğrencilerin çevre konusundaki duygusal eğilimler ve davranış ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı tespit edilmiştir.

Çevre ile ilgili duygusal eğilim ölçeği ve davranış ölçeği puanları arasındaki korelasyon değerini incelemeden önce değişkenlerin saçılım grafiği incelenmiştir (EK 6).

Verilerin doğrusal (lineer) dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Veriler normal dağılım gösterdiği için Pearson Korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Sonuçlara ait bilgiler Tablo 4.2.'de verilmiştir

Tablo 4.2. Öğrencilerin Çevre Konusunda Duyuşsal Eğilimler ve Davranış Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki ile İlgili Pearson Korelasyon katsayısı Sonuçları

	n	$\bar{X}$	SS	r	p
Duyuşsal eğilim	442	88,79	13,87	.480	.000*
Davranışsal	442	70,45	13,55		

* p < .05

Tablo 4.2'deki korelasyon analizi sonuçlarına göre 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevre konusunda duyuşsal eğilimler ölçeği sonuçları ile davranış ölçeği sonuçları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($r = +0.48$, $n=442$, $p < 0.05$). Verilerden elde edilen korelasyon katsayısına göre iki değişken arasındaki ilişkinin zayıf bir ilişki olduğu söylenebilir. Öğrencilerin çevreye yönelik davranışlarındaki değişkenliğin %23,04'ü öğrencilerin çevreye olan duyuşsal eğilimleri ile açıklanmaktadır.

4.3. Öğrencilerin Çevre Konusunda Duyuşsal Zekâ Düzeyleri ve Bilişsel Zekâ Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Sonuçlar

Alt problem 3: Öğrencilerin çevre konusunda duyuşsal zekâ düzeyleri ve bilişsel zekâ düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Öğrencilerin çevre konusunda duyuşsal eğilimler ölçeği ve bilgi anketi puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Çevre ile ilgili duyuşsal eğilim ölçeği ve bilgi anketi puanları arasındaki korelasyon değerini incelemeyden önce değişkenlerin saçılım grafiği incelenip hangi tür korelasyon analizi yapılacağına karar verilmiştir (EK 7).

Verilerin doğrusal (lineer) dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Veriler normal dağılım gösterdiği için Pearson Korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Sonuçlara ait bilgiler Tablo 4.3.'de verilmiştir

Tablo 4.3. Öğrencilerin Çevre Konusundaki Duyuşsal Eğilimler Ölçeği ve Çevre Bilgi Anketi Puanları Arasındaki İlişki ile İlgili Pearson Korelasyon Katsayısı Sonuçları

	n	$\bar{X}$	SS	r	p
Duyuşsal eğilim	442	88,79	13,87	.431	.000*
Bilişsel	442	15,62	5,21		

* p < .05

Tablo 4.3'deki korelasyon analizi sonuçlarına göre 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevre konusunda duyuşsal eğilimler ölçeği sonuçları ile bilgi anketi sonuçları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($r = +0.43$, $n=442$, $p<0.05$). Verilerden elde edilen korelasyon katsayısına göre iki değişken arasındaki ilişkinin zayıf bir ilişki olduğu söylenebilir. Öğrencilerin çevreye yönelik duyuşsal eğilimlerindeki değişkenliğin %18,49 öğrencilerin çevre konusundaki bilgi düzeyleri ile açıklanmaktadır.

4.4. Öğrencilerin Çevre Konusunda Bilişsel Zekâ Düzeyleri, Duygusal Zekâ Düzeyleri ve Davranış Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Sonuçlar

Alt Problem 4: Öğrencilerin çevre konusunda bilişsel zekâ düzeyleri, duygusal zekâ düzeyleri ve davranış düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Öğrencilerin çevre konusundaki hem bilgi anketi ve hem de duyuşsal eğilim ölçeği puanları ortalaması ile davranış ölçeği puanları arasında ilişki olup olmadığı tespit edilmiştir.

Çevre ile ilgili duyuşsal eğilim ölçeği ile bilgi anketi puan ortalamaları ve davranış ölçeği puanları arasındaki korelasyon değeri incenlemeden önce değışkenlerin saçılım grafiği incelenmiştir (EK 8).

Verilerin doğrusal (lineer) dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Veriler normal dağılım gösterdiği için Pearson Korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Sonuçlara ait bilgiler Tablo 4.4.'de verilmiştir

Tablo 4.4. Öğrencilerin Çevre Konusundaki Duyuşsal Eğilimler Ölçeği ile Çevre Bilgi Anketi Puan Ortalamaları ve Davranış Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki ile İlgili Pearson Korelasyon Katsayısı Sonuçları

	n	$\bar{X}$	SS	r	p
Duyuşsal+Bilişsel	442	52,21	8,40	.503	.000*
Davranışsal	442	70,45	13,55		

* p < .05

Tablo 4.4'deki korelasyon analizi sonuçlarına göre 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin duyuşsal eğilimler ölçeği ve bilgi anketi puanları ortalamaları ile davranış ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($r = +0.503$, $n=442$, $p < 0.05$). Verilerden elde edilen korelasyon katsayısına göre iki değışken arasındaki ilişkinin orta düzeyde bir ilişki olduğu söylenebilir. Öğrencilerin çevreye yönelik davranışlarındaki değışkenliğin %25,30'u öğrencilerin çevre konusundaki bilgi düzeyleri ve duyuşsal eğilim düzeyleri ile açıklanmaktadır.

4.5. Öğrencilerin Cinsiyetleri ve Çevre Bilgileri Arasındaki Duruma Ait Sonuçlar

Alt problem 5: Öğrencilerin cinsiyetleri ve çevre bilgisi düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Çevre Bilgi Anketi uygulanan öğrencilerden kız öğrencilerin Çevre Bilgi Anketi puanı ortalamaları ile erkek öğrencilerin Çevre Bilgi Anketi puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı, bağımsız örneklem t testi ile analiz edilmiştir. Alfa değeri .05 olarak belirlenmiştir. Sonuçlara ait bilgiler Tablo 4.5.'de verilmiştir.

Tablo 4.5. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Çevre Bilgi Anketi Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Kız	248	16.67	4,84	440	4,83	.00*
Erkek	194	14.29	5,37			

*p<.05

Tablo 4.5.'de görüldüğü gibi kız öğrencilerin çevre bilgi anketi puanlarının ortalaması ($\bar{X}=16,67$), erkek öğrencilerin çevre bilgi anketi puanlarının ortalamasından ($\bar{X}=14,29$) yüksektir. Çevre bilgi puanlarında kız ve erkek grupların arasında anlamlı fark tespit edilmiştir ($t_{(440)}: 4,83, p<0.05$).

4.6. Öğrencilerin Cinsiyetleri ve Duyuşsal Eğilimleri Arasındaki Duruma

Ait Sonuçlar

Alt Problem 6: Öğrencilerin cinsiyetleri ve duyuşsal eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Çevre Duyuşsal Eğilimler Ölçeği puanlarına ilişkin kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı , bağımsız örneklem t testi ile analiz edilmiştir. Alfa değeri .05 olarak belirlenmiştir. Sonuçlara ait bilgiler Tablo 4.6.'da verilmiştir.

Tablo 4.6. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Çevre Duyuşsal Eğilimler Ölçeği Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Kız	248	91,19	14,75	440	4,30	.00*
Erkek	194	85,71	12,04			

*p<.05

Tablo 4.6.'da görüldüğü gibi kız öğrencilerin puanlarının ortalaması ($\bar{X}=91,19$), erkek öğrencilerin puan ortalamasından ($\bar{X}=85,71$) yüksek bulunmuştur. Çevre Duyuşsal Eğilimler Ölçeğinin uygulandığı kız ve erkek grubu puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($t_{(440)}: 4,30$, $p<0.05$).

4.7. Öğrencilerin Cinsiyetleri ve Davranış Düzeyleri Arasındaki Duruma

Ait Sonuçlar

Alt Problem 7: Öğrencilerin cinsiyetleri ve davranış düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Çevre Davranış Ölçeği uygulanan öğrencilerden kız öğrencilerin puan ortalamaları ile erkek öğrencilerin puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı, bağımsız örneklem t testi ile analiz edilmiştir. Alfa değeri .05 olarak belirlenmiştir. Sonuçlara ait bilgiler Tablo 4.7.'de verilmiştir.

Tablo 4.7. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Çevre Davranış Ölçeği Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları.

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Kız	248	71,25	13,73	440	1,41	.16*
Erkek	194	69,43	13,27			

*P>.05

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi kız öğrencilerin puanlarının ortalaması ($\bar{X}=71,25$), erkek öğrencilerin puan ortalamasından ($\bar{X} = 69,43$) yüksek bulunmuştur. Çevre Davranış Ölçeğinin uygulandığı kız ve erkek grubu puanları arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir ($t_{(440)}: 1,41$, $p>0.05$).

4.8. Öğrencilerin Sınıf Kademeleri ve Çevre Bilgileri Arasındaki Duruma Ait Sonuçlar

Alt Problem 8: Öğrencilerin sınıf kademeleri ve çevre bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Çevre Bilgi Anketi uygulanan 7. sınıf öğrencilerin puanı ortalamaları ile 8. sınıf öğrencilerinin puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı, bağımsız örneklem t testi ile analiz edilmiştir. Alfa değeri .05 olarak belirlenmiştir. Sonuçlara ait bilgiler Tablo 4.8'de verilmiştir.

Tablo 4.8 Öğrencilerin Sınıf Kademelerine Göre Çevre Bilgi Anketi Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Sınıf Kademesi	n	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
7. sınıf	256	15,60	5,37	440	0,127	.89*
8.sınıf	186	15,66	4,99			

*P>.05

Tablo 4.8.'de görüldüğü gibi 7. sınıf öğrencilerin puanlarının ortalaması ($\bar{X}=15,60$), 8. sınıf öğrencilerin puanları ortalaması ($\bar{X}=15,66$) ile yaklaşık olarak aynı olduğu anlaşılmaktadır. Çevre Bilgi Anketi'nin uygulandığı 7. ve 8. sınıf öğrencilerin puanları arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir ($t_{(440)}: 0,127$, $p>0.05$).

4.9. Öğrencilerin Sınıf Kademeleri ve Duyuşsal Eğilimleri Arasındaki Duruma Ait Sonuçlar

Alt Problem 9: Öğrencilerin sınıf kademeleri ve duyuşsal eğilimleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Çevre Duyuşsal Eğilimler Ölçeği uygulanan 7. sınıf öğrencilerin puan ortalamaları ile 8. sınıf öğrencilerin Çevre Duyuşsal Eğilimler Ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı, bağımsız örneklem t testi ile analiz edilmiştir. Alfa değeri .05 olarak belirlenmiştir. Sonuçlara ait bilgiler Tablo 4.9.'da verilmiştir.

Tablo 4.9. Öğrencilerin Sınıf Kademelerine Göre Çevre Duyuşsal Eğilimler Ölçeği Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Sınıf Kademesi	n	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
7. sınıf	256	87,34	12,86	440	2,52	.01*
8.sınıf	186	90,77	14,94			

*P<.05

Tablo 4.9’de görüldüğü gibi 7. sınıf öğrencilerin Çevre Duyuşsal Eğilimler Ölçeği’nden aldıkları puanların ortalaması ($\bar{X}=87,34$), 8. sınıf öğrencilerin puanları ortalamasından ($\bar{X}=90,77$) düşük olduğu bulunmuştur. Çevre Duyuşsal Eğilimler Ölçeğinin uygulandığı 7. ve 8. Sınıf öğrencilerin puanları arasında farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($t_{(440)}: 2,52, p<0.05$).

4.10. Öğrencilerin Sınıf Kademeleri ve Davranış Düzeyleri Arasındaki Duruma Ait Sonuçlar

Alt Problem 10: Öğrencilerin sınıf kademeleri ve davranış düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Çevre Davranış Ölçeği uygulanan 7. sınıf öğrencilerin puanı ortalamaları ile 8. sınıf öğrencilerin puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı, bağımsız örneklem t testi ile analiz edilmiştir. Alfa değeri .05 olarak belirlenmiştir. Sonuçlara ait bilgiler Tablo 4.10.’da verilmiştir.

Tablo 4.10. Öğrencilerin Sınıf Kademelerine Göre Çevre Davranış Ölçeği Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Sınıf kademesi	n	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
7. sınıf	256	69,17	13,33	440	2,35	.02*
8.sınıf	186	72,22	13,68			

*P<.05

Tablo 4.10.'da görüldüğü gibi 7. sınıf öğrencilerin puanlarının ortalaması ($\bar{X}=69,17$), 8. sınıf öğrencilerin puanları ortalamasından ($\bar{X}=72,22$) düşüktür. Çevre Davranış Ölçeği'nin uygulandığı 7. ve 8. Sınıf öğrencilerin puanları arasında farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($t_{(440)}: 2,35$, $p<0.05$).

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİ

5.1. Sonuç

Araştırmadan elde ettiğimiz sonuçlar sayesinde öğrencilerin çevre konusundaki bilgi düzeyleri ve duyuşsal eğilimleri ile öğrencilerin çevreye karşı davranışları arasında ilişki olup olmadığı tespit edilmiştir. Dolaylı olarak öğrencilerin ruhsal zekâlarına çıkarsama yapılmıştır. Ayrıca alt problemler sayesinde değişkenlerimizi (bilişsel, duyuşsal ve davranışsal durumları) kendi içerisinde korelasyona tabii tutarak, aralarındaki ilişki durumu belirlenmiştir.

Öğrencilere uygulanan ölçekler ile örnekleme oluşturan Şanlıurfa İl Merkezindeki dört ortaokul ve Hilvan ilçesinde bulunan bir ortaokuldaki 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin “Çevre Bilgi Anketi” sayesinde çevre konusundaki bilgi düzeyleri, “Duyuşsal Eğilimler Ölçeği” sayesinde çevre konusundaki duygu düzeyleri, “Davranış Ölçeği” sayesinde ise çevreye karşı davranış düzeyleri saptanmıştır.

Öğrencilerinin bilgi anketi sonuçları ile hem davranış ölçekleri sonuçları hemde duyuşsal eğilimler ölçeği sonuçları arasında pozitif yönde anlamlı fakat zayıf bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Duyuşsal eğilimler ölçeği sonuçları ve davranış ölçeği sonuçları arasında da aynı yönde ve düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit Karatekin (2010)’in çalışmalarıyla paralellik göstermektedir. Çevre konusunda bilgi düzeyinin yüksek olması, çevreye yönelik duyuşsal ve davranışsal değişkenleri olumlu etkilediği söylenebilir. Çevre konusundaki duyuşsal eğilim düzeylerinin ise çevreye karşı olumlu davranışlar geliştirmede etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Öğrencilerin tespit edilen duyuşsal eğilim ölçeği ve bilgi anketinin ortak puan ortalamaları ile davranış ölçeği puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Bu sonuç öğrencilerdeki çevre bilgisinin daha yüksek düzeyde ve çevreye yönelik duyuşsal eğimlerin daha olumlu olmasıyla, çevreye karşı davranışlarda daha istendik durumlarla karşılaşıldığını göstermektedir. Yapılan çalışmada bu ilişki orta düzeyde bulunduğu için çalışmanın örnekleme olan öğrencilerin bilgi ve duygu durumu, davranışlar üzerinde etkili fakat yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Ruhsal zekânın diğer zekâ türlerini birleştirici ve bütünleştirici özelliği göz önüne alınarak bu sonuç yorumlanacak olursa; öğrencilerdeki bilişsel, duyuşsal ve davranışsal uyum istenilen düzeyde olmadığı için ruhsal zekâ düzeyleri de istenilen seviyede olmadığı söylenebilir.

Öğrencilerin cinsiyetleri açısından analiz sonuçları

Çevre Bilgi Anketi uygulanan öğrencilerden kız öğrencilerin puan ortalamaları ile erkek öğrencilerin puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda kız öğrencilerin çevre bilgilerinin, erkek öğrencilerden daha ileri düzeyde olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu sonuç Atasoy (2005), Uzun (2007), Atasoy ve Ertürk (2008), Ünal (2011) ve Gök (2012)'ün çalışmalarıyla benzerlik göstermektedir. Armağan (2006), Karatekin (2011), Timur (2011) ve Bildik (2011)'in çalışmalarında ise cinsiyet ve çevre bilgisi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ve bulunan sonuçla örtüşmemektedir. Bunun sebebini çalışmanın örneklemeden kaynaklandığını düşünölmektedir.

Çevre Duyuşsal Eğilimler Ölçeği'nin uygulandığı kız ve erkek grublarının puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya göre kız öğrencilerin çevre konusunda daha duyarlı oldukları görölmektedir. Şama (2003), Atasoy ve Ertürk (2008), Kayalı (2010) ve Timur (2011)'un çalışmalarında elde ettiği sonuçlarla örtüşmektedir.

Çevre Davranış Ölçeği puanlarına göre cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yani erkek ve kız öğrencilerin çevreye yönelik davranış eğilimleri

benzer durumdadır. Bu durum Uzun (2007), Altınöz (2010) ve Karatekin (2011)'in çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Öğrencilerin sınıf kademeleri açısından analiz sonuçları

Öğrencilerin sınıf kademeleri ile çevre bilgisi düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur. Yani 7. ve 8. sınıf öğrencileri arasında çevre bilgisi açısından farklılık görülmemektedir. Karatekin (2011), üniversite 1. ve 2. sınıfta okuyan öğrenciler üzerine yaptığı araştırmada da benzer sonuçlar elde etmiş, sınıf kademesi yükselmesine rağmen çevre bilgilerinde farklılaşma olmadığını belirtmiştir. Atasoy ve Ertürk (2008), sınıf kademeleri arttıkça, Uzun (2007) ise öğrencilerin yaşları arttıkça çevre bilgi düzeylerinin arttığını belirtmişlerdir, bu çalışma sonuçları ile örtüşmemektedir. Örneklemdaki öğrencilerin buldukları ildeki eğitim kalitesinin düşük olmasının buna sebep olduğu düşünülmektedir.

Çevre Duyuşsal Eğilimler Ölçeği'nin uygulandığı 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin puanları arasında anlamlı fark tespit edilmiştir. Bu sonuca göre 8. sınıf öğrencilerin duyuşsal eğilimlerinin, 7. sınıflara göre daha iyi düzeyde olduğu çıkartılabilir. Akbaş (2007) ve Bildik'in (2011) çalışmaları ile bu çalışmada bulunan sonuçlar örtüşmektedir.

Çevre Davranış Ölçeği'nin uygulandığı 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin puanları arasında anlamlı fark tespit edilmiştir. Bu sonuca göre 8. sınıf öğrencilerindeki davranış şekillerinin, 7. sınıflara göre daha olumlu olduğu görülmektedir. Bildik (2011)'in çalışmaları ile bu çalışmanın sonuçları paralellik göstermektedir.

5.2. Öneri

- Ruhsal zekâ ile ilgili literatür taraması yapıldığında çok az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu konuda daha çok araştırma yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Araştırmacıların kullanabileceği ölçekler de kısıtlı sayıdadır. Konu ile ilgili daha fazla ölçek geliştirilmesinin, ruhsal zekâ üzerine yapılacak araştırma sayısının artmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

• Adından sıklıkla söz edilen fakat halen araştırma konusu olan ruhsal zekâ düzeylerinin öğrencilerde yeterli seviyede olmadığı tespit edilmiştir. Yeni bir kavram olmasından dolayı öncelikle öğretmenler, ruhsal zekâyı kullanma ve geliştirme konusunda bilinçlendirilmelidir.

• Araştırmanın ortaya çıkardığı sonuçlardan yola çıkarak öğrencilerin çevreyle ilgili bilgi düzeyinin eksik olduğu ve desteklenmesi gerektiği görülmüştür. Öğrencilerin duyuşsal eğilim düzeyleri ve bilgi düzeyleri arasında anlamlı ilişki tespit edilmesi, öğrencilerin duyularına hitap edilirse, çevre bilgi düzeylerini de artacağı tespit edilmiştir. Yani öğrencilerin duyuşsal zekâlarını aktif hale getiren etkinlikler kullanılarak işlenen derslere yer verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, T. (2007). *Fen bilgisi öğretmen adaylarında çevre olgusunun araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Alım, M. (2006). Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye’de Çevre ve İlköğretimde Çevre Eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2).
- Altınöz, N. (2010). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Armağan, F.Ö. (2006). *İlköğretim 7-8. sınıf öğrencilerinin çevre eğitimi ile ilgili bilgi düzeyleri (Kırıkkale il merkezi örneklemi)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aslan, ř. (2009). *Duygusal zekâ ve dönüşümcü, etkileşimci liderlik* (1. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Atasoy, E. (2005). *Çevre için Eğitim: İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Çalışma*. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Atasoy, E. ve Ertürk H. (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Alan Araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 105-122.
- Aydıntan, B. (2009). Ruhsal Zekânın Dönüştürücü Liderlik Üzerine Etkisini Araştıran Uygulamalı Bir Çalışma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23 (2)

- Bekiş, T. (2006). *Liderlikte Ruhsal Zekâ Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bildik, G. (2011). *İlköğretim 7. Sınıfta Verilen Çevre Konusunun Öğrencilerin Çevresel Tutumu ve Çevre Bilgisi Üzerine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bowell, R. (2007). *7 Adımda Ruhsal Zekâ*, Çeviri: Gün, M. . İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çepel, N. (1992). *Doğa Çevre Ekoloji ve İnsanlığın Ekolojik Sorunları*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Ergin, A. (1998). *Öğretim Teknolojisi: İletişim*, (2.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ergüler, H. (2013). *Spiritual Intelligence: Its Relation to Intelligence and Self-actualization. Eastern Mediterranean University, Department of Psychology Newsletter, March*, http://www.emu.edu.tr/psychology/GeneralContents/March%202013_37.pdf adresinden 1 Ekim 2013 tarihinde alınmıştır.
- Erten, S. (2004). *Çevre Eğitimi Ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır? Çevre ve İnsan Dergisi*, 65/66.
- Goleman, D. (2004). *Duygusal Zekâ: Neden IQ'dan Daha Önemlidir*, Çev: Yüksel, B.S., Varlık Yayınları. İstanbul : Varlık Yayınları.
- Gök, E. (2012). *İlköğretim öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevresel tutumları üzerine alan araştırması*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Gökçe,N., Kaya, E., Aktay,S. ve Özden M. (2007). İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları. *İlköğretim online* 6(3). <http://ilkogretim-online.org.tr/vol6say3/v6s3m35.pdf> adresinden 10 Ekim tarihinde alınmıştır.

Halıçınarlı, E. ve Tekin Bender, M. (2005). *Kadında Duygusal Zekâ (EQ) ve Bir Saha Çalışması*.http://cws.emu.edu.tr/en/conferences/2nd_int/pdf/Emine%20Halicinarli,%20Merih%20Tekin%20Bender.pdf adresinden 3 Ekim 2013 tarihinde alınmıştır.

Kahyaoglu, M., Daban, Ş. ve Yangın, S., (2008). İlköğretim Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Tutumları. *Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11.

Karasar, N. (2003). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.

Karatekin, K. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Kavcar, B. (2011). *Duygusal Zekâ ile Akademik Başarı ve Bazı Demografik Değişkenlerin İlişkileri : Bir Devlet Üniversitesi Örneği*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Kayalı, H. (2010). Sosyal bilgiler, Türkçe ve sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 21: 258-268.

Keleş, R. ve Hamamcı, C. (1998). *Çevrebilim*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Şama, E. (2003). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2): 99-110.

- Timur, S. (2011). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Timur, S. ve Yılmaz, M. (2013). Çevre Davranış Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması, *Gazi Üniveristesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2).
- Tuğrul, C. (1999). Duygusal Zekâ, *Psikiyatri Kliniği Dergisi*, 1
- Türer, G. (2011). *Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Daha Önemlidir?* Daniel Goleman <http://okumagunlukleri.blogspot.com.tr/2011/07/duygusal-zekâ-neden-iqdan-daha.html> 10 Ekim 2013 tarihinde alınmıştır.
- Uslu Üsten, A. (2008). *Kuantum Biliminin Getirdiği Yenilikler Işığında Ruhsal Zekânın Edebiyat Eğitiminde Kullanılması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.
- Uzun, N. (2007). *Ortaöğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumları üzerine bir çalışma*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uzun, N. ve Sağlam, N. (2006). Ortaöğretim Öğrencileri İçin Çevresel Tutum Ölçeği Geliştirme ve Geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30: 240-250
- Ünal, S. (2011). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Çevre Bilgisi ve Çevreyle İlgili tutumlarının İncelenmesi: Dikili İlçesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Ünlü, H. (1995). *Yerel Yönetim ve Çevre*, Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı Çevre Kitapları Serisi, İstanbul: Kent Basımevi.

Zohar, D., Marshall, I. (2000). *SQ: Connecting With Our Spiritual Intelligence*. New York: Bloomsbury Publishing.

Zohar, D., Marshall, I. (2001). *Spiritual Intelligence: The Ultimate Intelligence*. London: Bloomsbury Publishing

Zohar, D., Marshall, I. (2004). *Ruhsal Zekâmızla Bağlantı Kurmak: SQ*. Çev: Erdemli, B. ve Budak, K. İstanbul: Meta Basım Yayım

EKLER**EK 1. Milli Eğitim Müdürlüğü Anket Uygulama İzin Belgesi**

T.C.
SANLIURFA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 84999939-44-349942
Konu: Anket Uygulaması

24/01/2014

VALİLİK MAKAMINA
SANLIURFA

İlgi : Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsünün 16.01.2014 tarih ve 371 sayılı yazısı.

İlgi yazı gereği, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Fen Bilgisi öğretmenliği - yüksek lisans öğrencisi Neşe BASIR Yardımcı Doç. Dr. Ömer SAYLAR başkanlığında "Ruhsal Zeka ve Çevre Üzerine Bir Araştırma" konulu anket ilimizdeki ortaokullarındaki 7 ve 8. sınıf öğrencilerine yönelik anket uygulaması yapmak istenmektedir.

Söz konusu Anket uygulama çalışmasının ilimiz ortaokullardaki 7 ve 8. sınıf öğrencilerine ilkokul ortaokul ve liselerde görev yapan öğretmenlerine yönelik, gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur' larınıza arz ederim.

Mehmet Yunal
Millî Eğitim Şube Müdürü

OLUR

Mein İLÇİ
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

EKLER :
1 Anket (2 Adet)
2 Anket (5 Adet)

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Hamdiye Mh. Necmeddin Cevheri Cad. No: 20 63500-SANLIURFA
(Diyadinin yolu üzeri)
Elektronik Ad: sanliurfa@meb.gov.tr
e-posta: tezne@sanliurfa.meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Mehmet DENİZ - VHKİ
Tel: (0414) 313 15 59 - 152
Faks: (0414) 313 30 83

EK.2 Çevre Bilgi Anketi

Adı-Soyadı:

Cinsiyeti: Kız ( ) Erkek ( )

Sınıfı:

Yaşı:

Okulu:

YÖNERGE

Aşağıda, ilköğretim öğrencilerine yönelik, insan – çevre ilişkileri ile ilgili çoktan seçmeli soru yer almaktadır. Her soruyu dikkatlice okuyunuz ve 35- 40 dakikalık zaman dilimi içinde, acele etmeden bu soruları cevaplayınız. Bu çalışmada amaç başarılı veya başarısız öğrencileri tespit etmek değildir. Bu nedenle puan ve başarı sıralaması yoktur. Çünkü sizin kişisel düşünceleriniz ve çevre konularındaki bilgi birikiminiz bizim için daha önemlidir. Soruları dikkatlice okuyunuz ve sınıf gözetmenine soru sormayınız. Hepinize yapacağınız katkılardan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

1) Hava kirliliğinin önlenmesinde;

1. Yeşil alanları koruma altına alınmalı ve yeni yeşil alanlar oluşturulmalıdır.
2. Isınmada fosil yakıtlarının kullanımı teşvik edilmelidir.
3. Sanayi tesisleri kurulurken arıtma tesisleri kurulmalıdır. Zararlı gazların atmosfere karışımı önlenmelidir.
4. Yerleşim yerleri ve sanayi tesisleri kurulurken yeşil alanların tahribi önlenmelidir.

Belirtilen çalışmalardan hangileri yapılmalıdır?

- A) 1 ve 3
- B) Yalnız 1
- C) 1,3 ve 4
- D) 2 ve 4

2) Bir bölgede suların kirlenmesine, aşağıda verilenlerden hangisi neden olmaz?

- A) Tarımda kullanılan yapay gübreler
- B) Çevredeki bitki ve hayvan sayısının azalması
- C) Sanayi kuruluşlarının atıklarının, arıtılmadan dışarıya bırakılması
- D) Kanalizasyon sularının çevreye bırakılması

3) Bina fabrika bacaları ve araçların egzozlarından çıkan gazlar, havadaki su buharıyla birleştiğinde aşağıdakilerden hangisini oluşturur?

- A) Asit yağmurları
- B) Toz bulutu
- C) Kum fırtınası
- D) Kar fırtınası

4) Bir bölgedeki toprağın su ve rüzgarın etkisiyle aşınarak başka yerlere taşınmasına erozyon denir.

Erozyon oluşmasına neden olan;

1. Ormanların azalması
2. Yağışların artması
3. Depremlerin artması

Şeklindeki etkinliklerden hangilerinde "insan etkisi" bulunur?

- A) Yalnız 1
- B) 1 ve 2
- C) 1 ve 3
- D) 1,2 ve 3

5) Ozon tabakasının görevi aşağıdaki seçeneklerden hangisinde en doğru şekilde verilmiştir?

- A) Yeryüzünü zehirli gazlardan korur.
- B) Yeryüzüne güneşten gelen ultraviyole ışınlarından korur.
- C) Yeryüzünü asit yağmurlarından korur.
- D) Yeryüzündeki oksijeni tutar.

6) Aşağıdakilerden hangisi çevre sorunlarının çözümüyle ilgili doğru bir uygulama değildir?

- A) İnsanların tüketme alışkanlığının değiştirilmesi
- B) Ağaç dikiminin hızlandırılması
- C) Endüstriyel tesislerin sebep olduğu kirliliği önlenmesi
- D) Tarımda kimyasal maddelerin kullanılması

- 7) Tarım ürünlerine zarar veren böceklere karşı bilinçsiz ve dikkatsiz olarak kimyasal ilaç kullanılması, zamanla bazı çevre sorunlarına yol açar. Aşağıdakilerden hangisi bu olayın sonuçları arasında bulunur ?
- A) Faydalı olan böcek türlerinin yok olması
B) Su kaynaklarının artması
C) Toprağın ürün veriminin azalması
D) Topraktaki mineral oranının azalması
- 8) Gonca iyi bir çevre dostu olmak istiyor. Bunun için aşağıdakilerden hangisini yapmamalıdır?
- A) Geri dönüşümü olan maddeleri ayrı poşetlerde toplayıp ilgili yerlere ulaştırmalıdır.
B) Pil, naylon poşet gibi maddeleri toprağa gömmelidir.
C) Çevresine fidan dikmeli ve ağaçlandırmayı teşvik etmeli.
D) Toplu taşıma araçlarını tercih etmeli
- 9) Aşağıdakilerden hangisi kalıcı toprak kirliliğe neden olur?
- A) Kağıt mendil
B) Ağaç yaprakları
C) Plastik şişeler
D) Hayvan atıkları
- 10) Bir bölgedeki biyolojik çeşitliliğin faydalarına, hangisi örnek verilemez?
- A) Erozyonların oluşmasını önler
B) Ülkenin sanayi ve ticaretinin artmasını sağlar.
C) Besin zincirlerinin sürekliliğini sağlar
D) Ekonomik olarak bir kısım getirisi vardır.
- 11) Sizce, çevre sorunları kimin için bir tehlike veya tehdit oluşturur?
- A) Yalnızca geri kalmış ve fakir ülkeler için
B) Yalnızca büyük şehirlerde yaşayan insanlar için
C) Yalnızca soyu tükenmekte olan bitki ve hayvanlar için
D) Dünyada yaşayan tüm canlılar için
- 12) Linyit ve taşkömürü gibi yakıtların, çevre dostu olmayan enerji kaynakları olarak gösterilmelerinin temel sebebi nedir?
- A) Havadaki karbondioksit, toz, duman ve diğer kirlenici maddelerin miktarını arttırmaları
B) Asit yağmurlarını azaltmaları
C) Atmosferdeki ozon miktarını azaltmaları
D) Pahalı bir enerji kaynağı olup, doğada çok nadir bulunmaları
- 13) Aşağıdakilerden hangisi çevre sorunlarının oluşumunu hızlandıran veya arttıran bir etmen değildir?
- A) Sanayileşme ve asit yağmurlarının artması
B) Milli parklarının sayıca artması
C) Hızlı nüfus artışı ve kentleşme
D) Fosil enerji kullanımı ve motorlu ulaşım araçları
- 14) Bir ekosistemde, tilki, çakal ve kurt gibi yırtıcı hayvanlarının tümünü öldürmek, aşağıdakilerden hangi sonucu doğurur?
- A) İnsanların bu yırtıcı vahşi hayvanlardan kurtularak, rahatlamaları
B) O ekosistemde yaşayan diğer hayvanları hiç etkilenmemesi
C) Ekosistemdeki doğal dengenin bozulması ve bazı hayvan türlerinin sayıca artması
D) Gücsüz hayvanların daha rahat yaşama imkânına kavuşması
- 15) Aşağıdakilerden hangisi geri dönüşüme uygun olmayan maddelere örnektir?
- A) Alüminyum ve plastik ürünler
B) Gıda ürünleri ve hayvansal atıklar
C) Kitap, defter gibi kağıt ürünleri
D) Demir ve cam ürünleri
- 16) Aşağıdakilerden hangisi kalıcı toprak kirlenmesine neden olmaz?
- A) Bitki ve hayvan fosilleri ile organik atıklar
B) Alüminyum ve plastik ürünler
C) Cıva ve kimyasal gübreler
D) Deterjan ve kurşun
- 17) Ozon tabakasının incelmeye başlamasına aşağıdakilerden hangisi sebeptir?
- A) Yangınlar sonucu çıkan duman
B) Araba egzozlarından çıkan gazlar
C) Deodorant ve spreylerden çıkan gazlar
D) Fabrikadan çıkan gazlar
- 18) Aşağıdakilerden hangisi doğal afetlere örnek gösterilemez?
- A) Heyelân ve dolu
B) Fırtına ve yoğun sis
C) Tanker ve trafik kazaları
D) Sel taşkınları ve kuraklık

19) Aşağıda dört farklı besin zinciri oluşturan canlılar hangi seçenekte doğru sıralanmıştır?

- A) Kartal→Yılan→Yeşilbitki→Kurbağa→Çekirge
 B) Yeşilbitki→Çekirge→Kurbağa→Yılan→Kartal
 C) Yeşilbitki→Kurbağa→Yılan→Çekirge→Kartal
 D) Çekirge→Kurbağa→Yılan→Kartal→Yeşil bitki

20) Rüzgâr enerjisi ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Rüzgâr enerjisi çevre kirliliği yaratmayan doğa dostu bir enerji kaynağıdır
 B) İşletme masrafı az olan, tükenmeyen ve uzun ömürlü bir enerji kaynağıdır
 C) Her gün ve her ortamda faydalanılması mümkün olan, sürekli ve düzenli bir enerji üretimi sağlar
 D) Rüzgâr enerjisi, fosil kökenli enerji kaynaklarına örnek gösterilemez

21) Aşağıdakilerden hangisi dünyamızın geleceğini tehdit eden çevre sorunlarına örnek gösterilemez?

- A) Orman ve temiz tatlı su kaynaklarının azalması
 B) Küresel ısınma ve asit yağmurları
 C) Çölleşme ve erozyon
 D) Bitki ve hayvan tür sayısındaki hızlı artış

22) Aşağıdakilerden hangisi insanların yol açmadığı hava kirliliğine örnektir?

- A) Motorlu taşıtlar
 B) Fabrikalar
 C) Volkan püskürmeleri
 D) Uçaklar

23) Aşağıdakilerden hangisi hava kirliliği sonucunda insanlarda görülen hastalıklara örnektir?

- A) Astım ve bronşit
 B) Sıtma ve kolera
 C) Romatizma ve kabakulak
 D) Kızamık ve grip

24) Bir iklim değişimi sonucunda, Dünyada tüm bitki türlerinin tamamen yok olduğu düşünüldüğünde, aşağıdakilerden hangisi beklenemez?

- A) Atmosferde karbon dioksit miktarının artması
 B) Bitkilerle beslenen hayvanların yok olması
 C) Atmosferde oksijen miktarının artması
 D) Erozyon ve toprak aşınmalarının artması

25) Günlük hayatımızda kullandığımız pek çok elektronik aracın çalışmasını sağlayan pillerin geri dönüşümü neden önemlidir?

- A) Ekonomik olmadığı için
 B) Yeniden üretilmesi zor olduğu için
 C) İçinde değerli metaller olduğu için
 D) Zararlı kimyasallar içerdiği için

Her soruda doğru olduğunu düşündüğünüz şıkları aşağıdaki kutucuklara işaretleyiniz.

CEVAPLAR

1. (A) (B) (C) (D)
 2. (A) (B) (C) (D)
 3. (A) (B) (C) (D)
 4. (A) (B) (C) (D)
 5. (A) (B) (C) (D)
 6. (A) (B) (C) (D)
 7. (A) (B) (C) (D)
 8. (A) (B) (C) (D)
 9. (A) (B) (C) (D)
 10. (A) (B) (C) (D)
 11. (A) (B) (C) (D)
 12. (A) (B) (C) (D)
 13. (A) (B) (C) (D)
 14. (A) (B) (C) (D)
 15. (A) (B) (C) (D)
 16. (A) (B) (C) (D)
 17. (A) (B) (C) (D)
 18. (A) (B) (C) (D)
 19. (A) (B) (C) (D)
 20. (A) (B) (C) (D)
 21. (A) (B) (C) (D)
 22. (A) (B) (C) (D)
 23. (A) (B) (C) (D)
 24. (A) (B) (C) (D)
 25. (A) (B) (C) (D)

Başarılar...

Neşe BASIR

EK 3. Çevreye Yönelik Duyuşsal Eğilimler Ölçeği

Bu bölümde bulunan ifadeler sizin çevreye karşı tutumunuzla ilgili düşüncelerinizi öğrenmek için hazırlanmıştır. Sizlerden istenen maddeleri dikkatlice okumanız ve kendinize en uygun olan seçeneği "X" işareti koyarak işaretlemenizdir. Her cümle için yalnızca bir seçeneği işaretleyiniz.	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Çevre ile ilgili televizyon programlarını izlemeyi severim.					
2. Çevre sorunlarının çözülmesi için yapabileceğim fazla bir şey olmadığını düşünüyorum.					
3. Çevre hakkında bir şey okumak ilgimi çekmez.					
4. Türkiye'deki enerji kaynaklarının hesapsızca kullanılması, geleceğimiz açısından beni kaygılandırır.					
5. Çevre sorunları ile ilgili kaygıların çoğunun abartıldığını düşünüyorum.					
6. Çevre sorunlarını ve konularını bilmenin benim için önemli olduğunu düşünüyorum.					
7. Ormanların yok edilmesi konusunda ilgileniyorum.					
8. Ozon tabakasına verilen zararın herkesin ilgilenmesi gereken bir konu olduğunu düşünüyorum.					
9. Satın alacağım şeyler daha pahalıya mal olsa bile çevreyi korumak için endüstri ve tarımın daha çok kontrol edilmesi gerektiğini düşünüyorum.					
10. Dünyadaki çöllerin büyüklüğünün artması ile ilgilenmiyorum.					
11. Çevre sorunlarının çözümüne faaliyetlerimle katkı yapabileceğime inanıyorum.					
12. Özgürlüğümü sınırlandıran her tür çevresel düzenlemeye karşı çıkarırım.					
13. Vahşi yaşam alanları için daha çok yer ayrılmalıdır.					
14. Sokaklarda aç veya yaralı dolaşan, sahipsiz köpekleri acıyorum.					
15. Türkiye'de ne kadar çok atık üretildiği ile ilgileniyorum.					
16. Bireysel özgürlüklerin kısıtlanmasına neden olsa da gelecekteki yaşamın niteliğini koruyan yasalar geçirilmeli ve yürürlüğe konulmalıdır.					
17. Dünyadaki türlerin yok olma hızıyla ilgilenmiyorum.					
18. Hava ya da su kirliliğinin sebep olduğu çevresel sağlık sorunlarıyla ilgileniyorum.					
19. Çevre sorunlarının çözülmesine yardım etmek istiyorum.					
20. Çevre ile ilgili bir şeyler yapmak konusunda arkadaşlarımdan düşüncelerini değiştirmenin çok zor olduğunu düşünüyorum (örneğin; geri dönüşüm).					
21. Çevremdeki çiçek, ağaç, bulut gibi doğal varlıkların genellikle farkına varmam.					
22. Çevre sorunlarının çözümüne yardımcı olmanın sorumluluğum olduğunu düşünüyorum.					
23. Bireysel çabaların çevresel sorunların çözümüne katkıda bulunabileceğini düşünüyorum.					
24. Türkiye'de yeterince hayvan vardır, bu nedenle bazı türlerin yok olması beni endişelendirmez.					
25. Bazı fabrikaların çevreye zarar veren enerji ile çalışmaları beni kaygılandırır.					

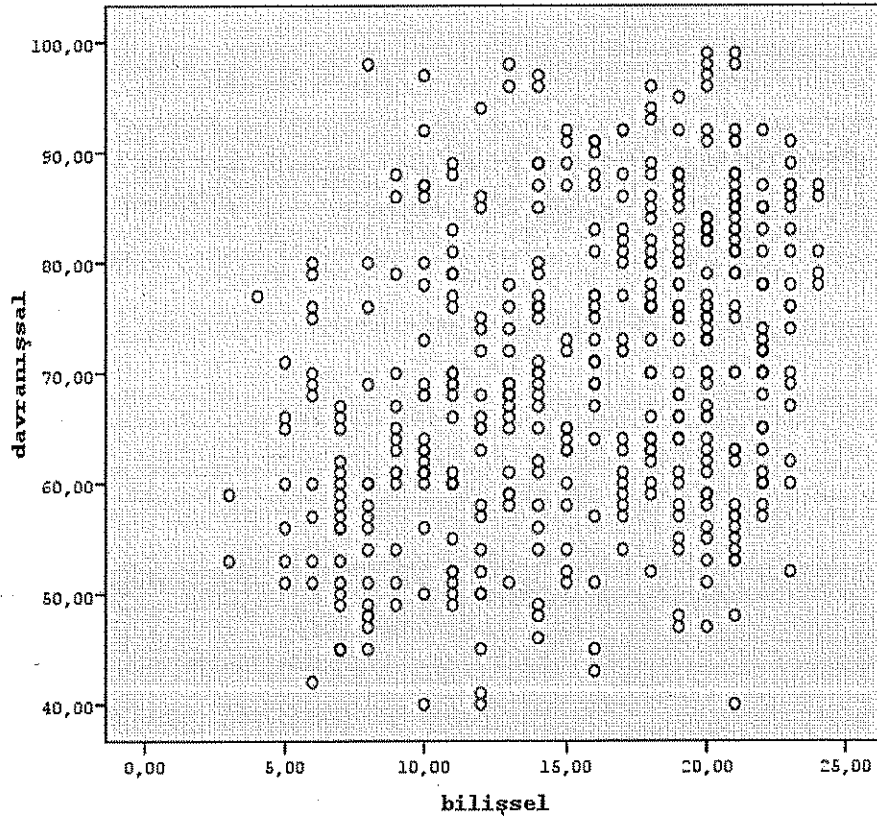
EK 4. Çevre Davranış Ölçeği

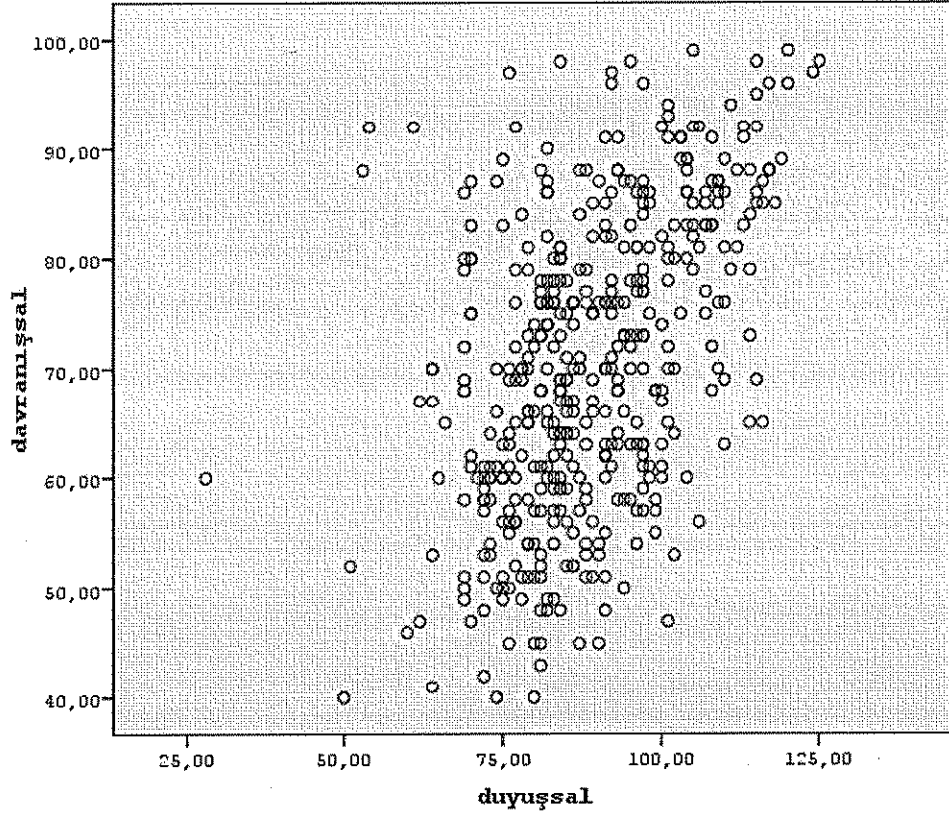
Sevgili Öğrenciler,

Bu formda bulunan ifadeler sizin çevreye karşı davranışlarınızla ilgili düşüncelerinizi öğrenmek için hazırlanmıştır. Sizlerden istenen maddeleri dikkatlice okumanız ve kendinize en uygun seçeneği "X" işareti koyarak işaretlemenizdir. Her cümle için yalnızca bir seçeneği işaretleyiz. Vereceğiniz cevaplar kesinlikle saklı tutulacaktır. Cevaplama sırasında göstereceğiniz özen ve yardımlar için teşekkür ederim.

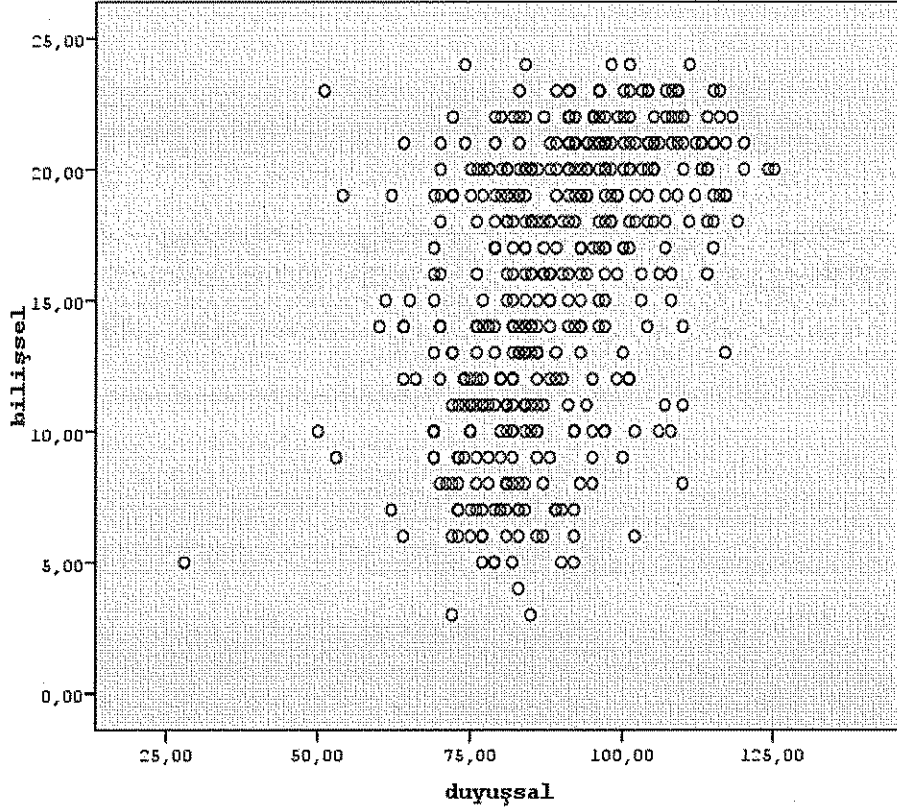
		Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her Zaman
1	Çevresel sorunları yetkililere bildiririm.					
2	Gazete ve plastik şişe gibi atıkları geri dönüşüm toplama noktalarına götürürüm.					
3	Evde veya okulda gereksiz yere açık bırakılan lambaları kapatırım.					
4	Depozitosu olan meşrubat şişelerini geri veririm.					
5	Kullanılmış kâğıtları müsvedde kâğıdı olarak yeniden kullanırım.					
6	Daha önceden alışveriş poşeti olarak kullanılmış naylon poşetleri tekrar kullanırım.					
7	"Çevre dostu" ürünleri satın alırım (ozon dostu spreyleyler, geri dönüşüm paketi olan ürünler ve ekonomik boy ürünler).					
8	Anne ve babamla alışverişe gittiğimizde hormonlu sebze ve meyveleri almamalarını söylerim.					
9	Ormanlık arazide veya piknikte ateş yakmam.					
10	Evde su tasarrufu yaparım (dişlerimi fırçalarken veya bulaşıkları yıkarken musluğu kapatırım vb.).					
11	Halka açık alanlara çöp atan veya çevreye zarar veren insanları uyarırım.					
12	İnsanların, halka açık yerlere attıkları çöpleri toplayıp çöp kutusuna atarım.					
13	Kullanılmış pilleri çöp kutusu yerine piller için uygun toplama kutularına koyarım.					
14	Odadan çıkarken klima vb. cihazları açık bırakırım.					
15	Doğa gezileri yaparım, dışarıdayken kuş seslerini, hayvanları ve çiçekleri fark ederim.					
16	Çevre kirliliğini önlemek için düzenlenen kampanyalarda görev alırım.					
17	Evimizde ampul ve elektrikli ev eşyaları alırken az elektrik harcayanlarından tercih etmeleri için ailemi uyarırım.					
18	Günlük gazete veya dergilerdeki çevre konularıyla ilgili makaleleri okurum.					
19	Piknik , plaj , orman gibi çöp kutusu olmayan yerlerde , çöplerimi mecburen herhangi bi yere atarım.					
20	Çevre ve doğa ile ilgili televizyon programlarını izlerim.					

EK 5. Bilişsel ve Davranış Ölçeği Puanları Arası Lineer İlişki Saçılım Grafiği

EK 6. Duyuşsal Eğilimler ve Davranış Ölçeği Puanları Arası Lineer İlişki Saçılım Grafiği

EK 7. Duyuşsal Eğilim Ölçeği ve Bilgi Anketi Puanları Arası Lineer İlişki Saçılım Grafiği

EK 8. Öğrencilerin Çevre Konusundaki Duyuşsal Eğilimler Ölçeği ile Bilgi Anketi Puanları Ortalaması ve Davranış Ölçeği Puanları Arası Lineer İlişki Saçılım Grafiği

